

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

VERICA TRSTENJAK

της 30ής Ιουνίου 2009¹

Πίνακας περιεχομένων

I	— Εισαγωγή	I - 9828
II	— Νομικό πλαίσιο	I - 9828
	Οδηγία 77/91/ΕΟΚ	I - 9828
	Σύσταση 77/534/ΕΟΚ	I - 9829
	Οδηγία 79/279/ΕΟΚ	I - 9831
	Οδηγία 2001/34/ΕΚ	I - 9831
	Οδηγία 2004/25/ΕΚ	I - 9832
III	— Πραγματικά περιστατικά, διαδικασία και προδικαστικά ερωτήματα	I - 9834
IV	— Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου	I - 9836
V	— Κύρια επιχειρήματα των διαδίκων	I - 9837
VI	— Νομική ανάλυση	I - 9842
	Α — Παραδεκτό της αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως	I - 9842
	Β — Ανάλυση των υποβληθέντων ερωτημάτων	I - 9843
	1. Επί του πρώτου ερωτήματος	I - 9843
	α) Προκαταρκτικές παρατηρήσεις	I - 9843
	β) Οι γενικές αρχές του δικαίου	I - 9844
	i) Έννοια	I - 9844

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

ii) Επί της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων στο κοινοτικό δίκαιο	I - 9847
— Εξέταση των σχετικών διατάξεων του κοινοτικού δικαίου	I - 9847
Πρωτογενές δίκαιο	I - 9847
Διεθνείς κατευθυντήριες γραμμές	I - 9848
Πράξεις των κοινοτικών οργάνων	I - 9849
— Επιχειρήματα κατά του χαρακτηρισμού ως γενικής αρχής του δικαίου	I - 9850
Δεν υφίσταται συνταγματική ισχύς	I - 9850
Έλλειψη πεποιθήσεως δικαίου στη νομική επιστήμη	I - 9852
Έλλειψη γενικής ισχύος	I - 9853
Δεν υφίσταται ακρίβεια ως προς την έννομη συνέπεια	I - 9853
Απαγόρευση της περιγραφής της βουλήσεως του νομοθέτη	I - 9854
Τήρηση της θεσμικής ισορροπίας	I - 9855
Απαιτήσεις της ασφάλειας δικαίου	I - 9857
γ) Πρόταση	I - 9858
2. Επί του δευτέρου ερωτήματος	I - 9859
3. Επί του τρίτου ερωτήματος	I - 9861
Γ — Συμπεράσματα	I - 9861
VII — Πρόταση	I - 9863
	I - 9827

I — Εισαγωγή

1. Το Cour de cassation (Λουξεμβούργο) υπέβαλε στο Δικαστήριο τρία ερωτήματα με τα οποία ερωτάται κατ' ουσίαν αν σειρά διατάξεων που περιλαμβάνονται σε πράξεις εκδοθείσες από τα θεσμικά όργανα της Κοινότητας στον τομέα του δικαίου των εταιριών επιτρέπουν να συναχθεί το συμπέρασμα ότι υφίσταται γενική αρχή του δικαίου περί ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων, η οποία προστατεύει τους μειοψηφούντες μετόχους μιας εταιρίας σε περίπτωση αποκτήσεως του ελέγχου από άλλη εταιρία υπό την έννοια ότι αυτοί δικαιούνται να εκχωρήσουν τους τίτλους τους υπό τους αυτούς όρους με εκείνους των υπολοίπων μετόχων.

2. Η αίτηση αυτή για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ των μειοψηφούντων μετόχων της ανώνυμης εταιρίας RTL Group (στο εξής: ενάγοντες της κύριας δίκης), αφενός, και της εταιρίας βελγικού δικαίου Groupe Bruxelles Lambert (GBL), της εταιρίας γερμανικού δικαίου Bertelsmann AG (στο εξής: Bertelsmann), της ανώνυμης εταιρίας RTL Group και των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου της RTL Group (στο εξής: εναγόμενοι της κύριας δίκης), αφετέρου. Με την αγωγή τους, οι ενάγοντες της κύριας δίκης ζητούν την ακύρωση της συμφωνίας μεταξύ της GBL και της Bertelsmann, δυνάμει της οποίας η GBL μεταβίβασε την ανερχόμενη σε 30 % συμμετοχή της στο κεφάλαιο της RTL Group στην Bertelsmann ως αντισπαροχή για το 25 % του κεφαλαίου της Bertelsmann και, επικουρικός, να αναγνωριστεί ότι οι εναγόμενοι της κύριας δίκης είναι εις ολόκληρον υπεύθυνοι για τη ζημία που υπέστησαν οι ενάγοντες και να καταδικαστούν σε αποκατάσταση της εν λόγω ζημίας.

II — Νομικό πλαίσιο

Οδηγία 77/91/ΕΟΚ

3. Σύμφωνα με την πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 77/91/ΕΟΚ², «είναι αναγκαίο, ενόψει των σκοπών που προβλέπονται από το άρθρο 54, παράγραφος 3, περίπτωση ζ', οι νομοθεσίες των κρατών μελών, κατά τις αυξήσεις και τις μειώσεις του κεφαλαίου να εξασφαλίζουν την τήρηση και να εναρμονίζουν την εφαρμογή των αρχών που εγγυώνται ίση μεταχείριση των μετόχων που έχουν την ίδια θέση και την προστασία των δικαιούχων απαιτήσεων, που υπήρχαν σε χρόνο προγενέστερο της αποφάσεως περί μειώσεως».

4. Τα άρθρα 20 και 42 της οδηγίας 77/91 έχουν, αντιστοίχως, ως εξής:

«Άρθρο 20

1. Τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να μην εφαρμόσουν το άρθρο 19:

² — Δεύτερη οδηγία του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 1976, περί συντονισμού των εγγυήσεων που απαιτούνται στα κράτη μέλη εκ μέρους των εταιριών, κατά την έννοια του άρθρου 58, δεύτερη παράγραφος, της Συνθήκης, για την προστασία των συμφερόντων των εταιριών και των τρίτων με σκοπό να καταστούν οι εγγυήσεις αυτές ισοδύναμες όσον αφορά τη σύσταση της ανωνύμου εταιρείας και τη διατήρηση και τις μεταβολές του κεφαλαίου της (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 230).

[...]

Σύσταση 77/534/ΕΟΚ

δ) στις μετοχές που αποκτήθηκαν δυνάμει νομίμου υποχρέωσης, υποχρέωσης που προκύπτει από δικαστική απόφαση με σκοπό την προστασία των μειοψηφούντων μετόχων, κυρίως σε περίπτωση συγχωνεύσεως, αλλαγής του σκοπού ή της μορφής της εταιρίας, μεταφοράς της έδρας στο εξωτερικό ή επιβολής περιορισμών για τη μεταβίβαση των μετοχών

5. Κατά το σημείο 6 της συστάσεως 77/534/ΕΟΚ³, «[η Επιτροπή], με διαβούλευση των ενδιαφερομένων κύκλων, μπόρεσε [...] να διαπιστώσει ότι υφίσταται μεταξύ των κύκλων αυτών ευρεία συμφωνία επί των αρχών του κώδικα».

[...]

6. Το σημείο 11 της συστάσεως αυτής προβλέπει τα εξής:

στ) στις μετοχές που αποκτήθηκαν προκειμένου να αποζημιωθούν οι μειοψηφούντες μέτοχοι των συνδεδεμένων εταιριών

«Οι γενικές αρχές αποτελούν τις ουσιαστικές διατάξεις του Κώδικα και έχουν πρωταρχική σημασία.

[...]

Άρθρο 42

Υπερτερούν των λεπτομερέστερων διατάξεων, που έπονται αυτών και ο σκοπός τους είναι μόνο να τις καθιστούν σαφείς, και επεκτείνονται πολύ πέραν αυτών.

Για την εφαρμογή της παρούσης οδηγίας, οι νομοθεσίες των κρατών μελών εγγυώνται ίση μεταχείριση των μετόχων που βρίσκονται στην ίδια θέση.»

3 — Σύσταση της Επιτροπής, της 25ης Ιουλίου 1977, περί καθιέρωσης ευρωπαϊκού κώδικα συμπεριφοράς όσον αφορά τις συναλλαγές στον τομέα των κινητών αξιών (JO L 212, σ. 37).

[...]

ο οποίος αποτελεί παράρτημα της συστάσεως αυτής, προβλέπει τα εξής:

C. Η τρίτη γενική αρχή αφορά την ίση μεταχείριση και την ισότητα ευκαιριών των μετόχων. Η Επιτροπή, παρά την ύπαρξη κάποιων σχολίων, θεώρησε αναγκαία τη διατήρηση της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως και κατέστησε σαφή την εφαρμογή της με δύο συμπληρωματικές αρχές, ρίχνοντας το κέντρο βάρους σε συγκεκριμένη υποχρέωση δημοσιότητας.

«Ίση μεταχείριση πρέπει να εξασφαλίζεται για όλους τους κατόχους κινητών αξιών του ίδιου είδους, που έχουν εκδοθεί από την ίδια εταιρία. Ειδικότερα, κάθε πράξη η οποία έχει ως αποτέλεσμα, άμεσα ή έμμεσα, τη μεταβίβαση συμμετοχής η οποία, de jure ή de facto, καθιστά δυνατόν τον έλεγχο εταιρίας της οποίας οι κινητές αξίες είναι διαπραγματεύσιμες στην αγορά, πρέπει να λαμβάνει υπόψη το δικαίωμα όλων των μετόχων να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο.»

Η δεκάτη έβδομη συμπληρωματική αρχή αναφέρεται στην ίση μεταχείριση των λοιπών μετόχων σε περίπτωση μεταβιβάσεως συμμετοχής ελέγχου, αλλά δέχεται ότι η προστασία των εν λόγω μετόχων μπορεί να πραγματοποιηθεί με άλλο τρόπο, προκειμένου να ληφθεί υπόψη η ύπαρξη δικαιώματος στη Γερμανία που περιορίζει τις εξουσίες του κύριου μετόχου.

8. Η δεκάτη έβδομη συμπληρωματική αρχή του Ευρωπαϊκού Κώδικα Συμπεριφοράς προβλέπει τα εξής:

[...]

«Κάθε συναλλαγή, που συνεπάγεται τη μεταβίβαση ελέγχουσας συμμετοχής υπό την έννοια της τρίτης γενικής αρχής δεν πρέπει να γίνεται σιωπηρώς χωρίς ενημέρωση των άλλων μετόχων και των εποπτευουσών αρχών της αγοράς.

7. Η τρίτη γενική αρχή του Ευρωπαϊκού Κώδικα Συμπεριφοράς όσον αφορά τις συναλλαγές στον τομέα των κινητών αξιών,

Είναι ευκαταίω να προσφέρεται σε όλους τους μετόχους της εταιρίας της οποίας ο έλεγχος μεταβιβάζεται η δυνατότητα πωλήσεως των τίτλων τους υπό ταυτόσημους όρους, εκτός

αν αυτοί τυγχάνουν κατ' άλλον τρόπο προστασίας η οποία μπορεί να θεωρηθεί ισοδύναμη.»

Οδηγία 2001/34/EK

Οδηγία 79/279/ΕΟΚ

9. Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 79/279//ΕΟΚ⁴, «οι εκδότες κινητών αξιών που εισήχθησαν στο χρηματιστήριο αξιών πρέπει, ανάλογα αν πρόκειται για μετοχές ή ομολογίες, να τηρούν τις υποχρεώσεις που αναφέρονται αντίστοιχα στα σχέδια Γ και Δ του παραρτήματος της παρούσης οδηγίας».

10. Στο παράρτημα της οδηγίας αυτής, στο σημείο 2, στοιχείο α', σχέδιο Γ, που αφορά «υποχρεώσεις της εταιρίας της οποίας οι μετοχές είναι εισηγμένες σε χρηματιστήριο αξιών», αναφέρεται το εξής: «Η εταιρία εξασφαλίζει την ίση μεταχείριση των μετόχων, που ευρίσκονται υπό τις αυτές συνθήκες».

4 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 5ης Μαρτίου 1979, περί του συντονισμού των όρων εισαγωγής κινητών αξιών σε χρηματιστήριο αξιών (ΕΕ ειδ. έκδ. 17/001, σ. 41).

11. Η προπαρατεθείσα διάταξη επαναλαμβάνεται στο άρθρο 65, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/34/EK⁵, με την οποία καταργήθηκε, δυνάμει του άρθρου της 111, παράγραφος 1, η οδηγία 79/279.

12. Πάντως, το άρθρο 65 της οδηγίας 2001/34 καταργήθηκε, με αποτέλεσμα από τις 20 Ιανουαρίου 2007, από το άρθρο 32, σημείο 5, της οδηγίας 2004/109⁶. Το άρθρο 17 της οδηγίας 2004/109/ΕΟΚ, που φέρει τον τίτλο «Υποχρεώσεις ενημέρωσης εκδοτών των οποίων οι μετοχές έχουν εισαχθεί προς διαπραγμάτευση σε ρυθμιζόμενη αγορά», στην παράγραφο 1 ορίζει τα εξής:

«Ο εκδότης μετοχών που έχουν εισαχθεί προς διαπραγμάτευση σε ρυθμιζόμενη αγορά διασφαλίζει την ίση μεταχείριση όλων των κατόχων μετοχών που βρίσκονται στην ίδια θέση.»

5 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 28ης Μαΐου 2001, σχετικά με την εισαγωγή κινητών αξιών σε χρηματιστήριο αξιών και τις πληροφορίες επί των αξιών αυτών που πρέπει να δημοσιεύονται (ΕΕ L 184, σ. 1).

6 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Δεκεμβρίου 2004, για την εναρμόνιση των προϋποθέσεων διαφάνειας αναφορικά με την πληροφόρηση σχετικά με εκδότες των οποίων οι κινητές αξίες έχουν εισαχθεί προς διαπραγμάτευση σε ρυθμιζόμενη αγορά και για την τροποποίηση της οδηγίας 2001/34/EK (ΕΕ L 390, σ. 38).

Οδηγία 2004/25/EK

13. Η όγδοη, η ένατη και η δέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2004/25/EK⁷ έχουν ως εξής:

«(8) Σύμφωνα με τις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου, και ιδίως το δικαίωμα για δίκαιη δίκη, οι αποφάσεις εποπτεύουσας αρχής θα πρέπει να μπορούν να ελέγχονται από ανεξάρτητο δικαστήριο, όταν συντρέχουν οι κατάλληλες περιστάσεις [...].

(9) Τα κράτη μέλη θα πρέπει να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την προστασία των κατόχων τίτλων, ιδίως των κατόχων μειοψηφουσών συμμετοχών, μετά την απόκτηση του ελέγχου των εταιρειών τους. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν την προστασία αυτή, επιβάλλοντας στο πρόσωπο το οποίο έχει αποκτήσει τον έλεγχο μιας εταιρείας την υποχρέωση να απευθύνει προσφορά σε όλους τους κατόχους τίτλων της εν λόγω εταιρείας για την εξαγορά του συνόλου των συμμετοχών τους σε δίκαιη τιμή, σύμφωνα με κοινό ορισμό. [...]

(10) Η υποχρέωση υποβολής προσφοράς προς όλους τους κατόχους τίτλων δεν θα πρέπει να εφαρμόζεται στους κατόχους συμμετοχών που εξασφαλίζουν τον έλεγχο μιας εταιρείας που υφίστανται ήδη, κατά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της εθνικής νομοθεσίας για τη μεταφορά της παρούσας οδηγίας στο εθνικό δίκαιο.»

14. Το άρθρο 3 της οδηγίας 2004/25, που τιτλοφορείται «Γενικές αρχές», στην παράγραφο 1, στοιχείο α', και στην παράγραφο 2, στοιχείο α', προβλέπει τα εξής:

«1. Για τους σκοπούς της εφαρμογής της παρούσας οδηγίας, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν την τήρηση των ακόλουθων αρχών:

α) όλοι οι κάτοχοι των τίτλων μιας υπό εξαγορά εταιρείας της ίδιας κατηγορίας πρέπει να τυγχάνουν ισότιμης μεταχείρισης επιπλέον, εάν ένα πρόσωπο αποκτήσει τον έλεγχο της εταιρείας, οι λοιποί κάτοχοι τίτλων πρέπει να προστατεύονται

7 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Απριλίου 2004, σχετικά με τις δημόσιες προσφορές εξαγοράς (ΕΕ L 142, σ. 12).

[...]

2. Για τον σκοπό της τήρησης των αρχών που προβλέπονται στην παράγραφο 1, τα κράτη μέλη:

συμμετοχές τους, σε δίκαιη τιμή όπως ορίζεται στην παράγραφο 4.

α) εξασφαλίζουν ότι πληρούνται οι ελάχιστες απαιτήσεις που θεσπίζονται με την παρούσα οδηγία

[...]

[...]».

3. Το ποσοστό των δικαιωμάτων ψήφου με το οποίο αποκτάται ο έλεγχος για τους σκοπούς της παραγράφου 1 καθώς και ο τρόπος υπολογισμού του, προσδιορίζονται από τους κανόνες του κράτους μέλους στο οποίο η εταιρεία έχει την καταστατική της έδρα.

15. Το άρθρο 5 της οδηγίας 2004/25, που τιτλοφορείται «Προστασία των μειοψηφούντων μετόχων, υποχρεωτική προσφορά, δίκαιη τιμή», στις παραγράφους 1, 3 και 4 ορίζει τα εξής:

4. Ως δίκαιη τιμή θεωρείται η ανώτερη τιμή που κατέβαλε για τους ίδιους τίτλους ο προσφέρων ή τα πρόσωπα που ενεργούν σε συνεννόηση με αυτόν, επί μια περίοδο της οποίας η διάρκεια καθορίζεται από τα κράτη μέλη αλλά δεν μπορεί να είναι μικρότερη των έξι μηνών και μεγαλύτερη των δώδεκα μηνών πριν από την προσφορά που αναφέρεται στην παράγραφο 1. [...]

«1. Εάν ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο, λόγω της απόκτησης από το ίδιο ή από πρόσωπα που ενεργούν σε συνεννόηση μαζί του, έχει στην κατοχή του τίτλους εταιρείας κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 1 παράγραφος 1, οι οποίοι, προστιθέμενοι στις τυχόν ήδη υπάρχουσες συμμετοχές του και στις συμμετοχές προσώπων που ενεργούν σε συνεννόηση με αυτό, του παρέχουν, άμεσα ή έμμεσα, δεδομένο ποσοστό δικαιωμάτων ψήφου στην εν λόγω εταιρεία, με το οποίο αποκτά τον έλεγχο της, τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι το πρόσωπο αυτό είναι υποχρεωμένο να υποβάλει προσφορά ως μέσο προστασίας των μειοψηφούντων μετόχων της εταιρείας αυτής. Η προσφορά αυτή πρέπει να απευθύνεται, το συντομότερο δυνατό, προς όλους τους κατόχους των τίτλων αυτών, για όλες τις

Υπό τον όρο ότι τηρούνται οι γενικές αρχές του άρθρου 3, παράγραφος 1, τα κράτη μέλη μπορούν να εξουσιοδοτούν τις εποπτικές αρχές τους να προσαρμόζουν την τιμή που προβλέπεται στο πρώτο εδάφιο, υπό δεδομένες συνθήκες και με κριτήρια που προσδιορίζονται σαφώς.

[...]»

16. Το άρθρο 21 της οδηγίας 2004/25 προβλέπει ότι η προθεσμία μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο λήγει στις 20 Μαΐου 2006.

III — Πραγματικά περιστατικά, διαδικασία και προδικαστικά ερωτήματα

17. Η Audiolux SA και οι λοιποί ενάγοντες της κύριας δίκης είναι μειοψηφούντες μέτοχοι της ανώνυμης εταιρίας RTL Group με έδρα το Λουξεμβούργο, της οποίας οι μετοχές είναι διαπραγματεύσιμες στα χρηματιστήρια του Λουξεμβούργου, των Βρυξελλών και του Λονδίνου. Όπως προκύπτει από τον φάκελο, η GBL κατείχε πριν από τα γεγονότα, τα οποία οδήγησαν στη διαφορά της κύριας δίκης, το 30 % των μετοχών της RTL. Η Bertelsmann είχε συμμετοχή 80 % στην Bertelsmann Westdeutsche TV GmbH (στο εξής: BWTV), το υπόλοιπο 20 % ανήκε στη Westdeutsche Allgemeine Zeitungsverlagsgesellschaft E. Brost & J. Funke GmbH & Co. (στο εξής: WAZ). Η BWTV κατείχε το 37 % των μετοχών της RTL, ο βρετανικός όμιλος Pearson Television είχε συμμετοχή 22 % και οι λοιποί μέτοχοι, μεταξύ των οποίων ήταν και η Audiolux, κατείχαν το 11 %.

18. Κατόπιν πολλών συναλλαγών που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του πρώτου εξαμήνου του 2001, η GBL μεταβίβασε το μερίδιό της που αποτελούσε το 30 % του κεφαλαίου της RTL ανταλλάσσοντάς το με συμμετοχή 25 % στο κεφάλαιο της Bertelsmann.

19. Στη συνέχεια, τον Δεκέμβριο του 2001, η Bertelsmann απέκτησε το μερίδιο της Pearson Television. Κατόπιν αυτού, η RTL ζήτησε την ανάκληση της εγκρίσεως που είχε

τύχει για τη διενέργεια συναλλαγών στο Χρηματιστήριο του Λονδίνου. Η μεταβίβαση του μεριδίου της GBL στην Bertelsmann αποτελεί αντικείμενο αγωγής εκ μέρους της Audiolux, της BGL Investment Partners και των λοιπών μειοψηφούντων μετόχων (ενάγοντες της κύριας δίκης) κατά της GBL, της Bertelsmann και του ομίλου RTL καθώς και κατ' άλλων μελών του διοικητικού συμβουλίου του ομίλου RTL, ενώπιον του τμήματος εμπορικών υποθέσεων του Tribunal d'arrondissement de Luxembourg, με αίτημα την ακύρωση των συμφωνιών μεταξύ της GBL και της Bertelsmann, με τις οποίες η GBL μεταβίβασε στον όμιλο Bertelsmann την ανερχόμενη σε 30 % συμμετοχή της στο κεφάλαιο της RTL, ανταλλάσσοντάς την με συμμετοχή 25 % στο κεφάλαιο της Bertelsmann. Επικουρικός, οι ενάγοντες της κύριας δίκης ζήτησαν να καταδικαστούν οι εναγόμενοι σε αποζημίωση ως εις ολόκληρον υπόχρεοι καθώς επίσης να τους δοθεί η άδεια να μπορούν να πωλήσουν τα μερίδιά τους υπό τους αυτούς όρους. Οι ενάγοντες διεύρυναν αργότερα το αίτημα της αγωγής τους προσθέτοντας και άλλα αιτήματα.

20. Με άλλη αγωγή κατά της Bertelsmann καθώς και άλλων εταιριών, οι ενάγοντες της κύριας δίκης ζήτησαν να υποχρεωθούν οι εναγόμενοι να συμμορφωθούν προς τις υποχρεώσεις τους που απορρέουν από το Ενημερωτικό Δελτίο για την εισαγωγή του ομίλου RTL στο Χρηματιστήριο του Λονδίνου, που εκδόθηκε στις 30 Ιουνίου 2000, μεταξύ άλλων, να αυξήσουν στο 15 % τη διασπορά στο κοινό των μετοχών του ομίλου RTL και να μην αποσύρουν τους εν λόγω τίτλους από τη διαπραγμάτευση στο Χρηματιστήριο του Λονδίνου. Προς τον σκοπό αυτό υπέβαλαν διάφορα αιτήματα με αγωγή της 6ης Σεπτεμβρίου, καθώς και της 3ης, 14ης, και 18ης Οκτωβρίου 2002.

21. Με απόφαση της 8ης Ιουλίου 2003, το Tribunal d'arrondissement de Luxembourg αποφάνθηκε επί της πρώτης διαφοράς σχετικά με τη μεταβίβαση του μεριδίου της GBL στην Bertelsmann και απέρριψε τις αγωγές ως απαράδεκτες με την αιτιολογία ότι οι απαιτήσεις της Audiolux δεν στηρίζονται σε κανένα κανόνα ή αρχή του δικαίου αναγνωριζόμενη από το δίκαιο του Λουξεμβούργου. Κατά της αποφάσεως αυτής, οι ενάγοντες της κύριας δίκης άσκησαν έφεση ενώπιον του Cour d'appel με έγγραφο της 8ης Οκτωβρίου 2003.

22. Με απόφαση της 30ής Μαρτίου 2004 επί της δεύτερης διαφοράς, το Tribunal d'arrondissement de Luxembourg απέρριψε τις αγωγές. Κατά της αποφάσεως αυτής, οι ενάγοντες της κύριας δίκης επίσης άσκησαν έφεση ενώπιον του Cour d'appel με δικόγραφο της 21ης Ιουνίου 2004.

23. Το Cour d'appel συνεκδίκασε τις δύο υποθέσεις και απέρριψε τις εφέσεις με απόφαση της 12ης Ιουλίου 2006. Επιβεβαίωσε ότι δεν υφίσταται γενική αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων ούτε στο εταιρικό δίκαιο ούτε στο δημοσιονομικό δίκαιο του Λουξεμβούργου και ότι δεν συνέτρεχε λόγος να υποβληθεί αίτηση στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως επί του ερωτήματος αυτού.

24. Με δικόγραφο της 22ας Νοεμβρίου 2006, οι ενάγοντες της κύριας δίκης άσκησαν αναίρεση ενώπιον του Cour de cassation κατά της κατ' έφεση αποφάσεως και προέβαλαν επτά λόγους αναιρέσεως. Ο πρώτος λόγος αναιρέσεως της Audiolux αντλείται από παραβίαση ή εσφαλμένη εφαρμογή της γενικής αρχής της ίσης μεταχειρίσεως των

μετόχων, ειδικότερα στην περίπτωση εταιρίας της οποίας οι μετοχές έχουν εισαχθεί σε χρηματιστήριο αξιών.

25. Επειδή το Cour de cassation έκρινε ότι ο πρώτος λόγος αναιρέσεως αφορά ζήτημα ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου, του οποίου η επίλυση έχει σημασία για την έκβαση της διαφοράς, ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Θεμελιώνονται οι αναφορές στην ισότητα των μετόχων και, ειδικότερα, στην προστασία των μετόχων της μειοψηφίας, που περιέχονται:

α) στη δεύτερη οδηγία 77/91/ΕΟΚ, περί εταιρειών, της 13ης Δεκεμβρίου 1976 (άρθρα 20 και 42),

β) στη σύσταση της Επιτροπής, της 25ης Ιουλίου 1977, περί του Ευρωπαϊκού Κώδικα Συμπεριφοράς κατά τις συναλλαγές επί κινητών αξιών, και ειδικότερα στην "Τρίτη Γενική Αρχή" και στη "Δέκατη έβδομη συμπληρωματική διάταξη" αυτής,

- γ) στην οδηγία 79/279 της 5ης Μαρτίου 1979, περί συντονισμού των προϋποθέσεων εισαγωγής κινητών αξιών σε χρηματιστήριο αξιών (Σχέδιο Γ, σημείο 2, στοιχείο α'), που περιλήφθηκε στο ενοποιημένο κείμενο της οδηγίας της 28ης Μαρτίου 2001,
- δ) στην οδηγία 2004/25/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Απριλίου 2004, σχετικά με τις δημόσιες προσφορές εξαγοράς (άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', υπό το φως της όγδοης αιτιολογικής της σκέψης),

υφίστατο ήδη και είχε δεσμευτική ισχύ στις σχέσεις μεταξύ των μετόχων της πλειοψηφίας και των μετόχων της μειοψηφίας κατά την έννοια του δευτέρου ερωτήματος, και προτού τεθεί σε ισχύ η προαναφερθείσα οδηγία 204/25/EK και, ενδεχομένως, πριν από τον χρόνο στον οποίο ανάγονται τα πραγματικά περιστατικά της εξεταζομένης υποθέσεως, ήτοι κατά το πρώτο εξάμηνο του έτους 2001;»

σε γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου;

- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, πρέπει η εν λόγω αρχή του κοινοτικού δικαίου να εφαρμόζεται μόνο στις σχέσεις μεταξύ μιας εταιρίας και των μετόχων της ή, αντίθετα, πρέπει να διέπει επίσης τις σχέσεις μεταξύ μετόχων της πλειοψηφίας που έχουν ή αποκτούν τον έλεγχο μιας εταιρείας και των μετόχων της μειοψηφίας της εν λόγω εταιρείας, ιδίως προκειμένου για εταιρείες των οποίων οι μετοχές είναι εισηγμένες σε χρηματιστήριο αξιών;
- 3) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στα δύο προηγούμενα ερωτήματα, πρέπει η εν λόγω αρχή του κοινοτικού δικαίου, λαμβανομένης υπόψη της εξελίξεως με την πάροδο του χρόνου των κειμένων στα οποία παραπέμπει το πρώτο ερώτημα, να θεωρηθεί ότι

IV — Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

26. Η διάταξη περί παραπομπής της 4ης Μαρτίου 2008 περιήλθε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 5 Μαρτίου 2008.

27. Η Audiolux, η GBL, η Bertelsmann, η Ιρλανδία, η Γαλλική και η Πολωνική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις εντός της προθεσμίας που τάσσει το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου.

28. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 30ής Απριλίου 2009, οι εκπρόσωποι της Audiolux, της GBL, της Bertelsmann, της Ιρλανδίας, καθώς και της Επιτροπής εμφανίστηκαν για να αναπτύξουν προφορικά τις παρατηρήσεις τους.

V — Κύρια επιχειρήματα των διαδίκων

29. Η *Audiolux* θεωρεί ότι η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής απόφασης είναι παραδεκτή. Προτείνει να δοθεί καταφατική απάντηση στα υποβληθέντα ερωτήματα. Κατ' αυτήν, οι κοινοτικές πράξεις που αναφέρονται στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, καθώς και οι διατάξεις τους, υποδηλώνουν την ύπαρξη αρχής της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων. Ως προς την οδηγία 77/91, η *Audiolux* ισχυρίζεται ειδικότερα ότι από την πέμπτη αιτιολογική της σκέψη προκύπτει ήδη ότι ο κοινοτικός νομοθέτης έχει θεωρήσει την ίση μεταχείριση των μετόχων ως μία υφιστάμενη αρχή. Η *Audiolux* επικαλείται επιπλέον την έκτη και την ενδέκατη αιτιολογική σκέψη του Κώδικα Συμπεριφοράς. Το γεγονός ότι ο Κώδικας Συμπεριφοράς είναι απλώς σύσταση δεν εμποδίζει το γεγονός ότι αυτός αποτελεί έκφραση των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου. Επιπλέον, η *Audiolux* στηρίζει τον ισχυρισμό της στην έκθεση της ομάδας εμπειρογνομόνων υψηλού επιπέδου στο δικαίωμα των εταιριών, του Ιανουαρίου του 2002 (στο εξής: έκθεση Winter I).

30. Κατά την άποψη της *Audiolux*, το ιστορικό της οδηγίας 2004/25 δείχνει ότι υπήρξε κοινή συμφωνία όσον αφορά την προβλεπόμενη από το άρθρο 5 προστασία των μειοψηφούντων μετόχων. Η δέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής αναφέρεται μόνο στα χρονικά όρια εφαρμογής της οδηγίας και δεν αφορά την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων, όπως προκύπτει από το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α'. Όπως στην υπόθεση *Mangold*⁸, πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ της εφαρμογής των διατάξεων μιας οδηγίας, αφενός, και της εφαρμογής της αποτελούσας τη βάση γενικής αρχής, αφετέρου.

31. Ως προς το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, η *Audiolux* ισχυρίζεται ότι το άρθρο 44, παράγραφος 2, στοιχείο ζ', ΕΚ δεν κάνει διάκριση μεταξύ της προστασίας των μετόχων από την εταιρία και της προστασίας των μετόχων απ' αλλήλων. Αυτή η διάκριση δεν προκύπτει ούτε από την οδηγία 77/91, όπως επιβεβαιώνει το άρθρο της 20. Ως προς τον Κώδικα Συμπεριφοράς, η τρίτη γενική αρχή και η δεκάτη έβδομη συμπληρωματική διάταξη αναγνωρίζουν ότι η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων εφαρμόζεται επίσης στις σχέσεις μεταξύ των μετόχων.

32. Η *Audiolux* υποστηρίζει την άποψη ότι η επιρροή την οποία ασκεί μέτοχος πλειοψηφίας στη διαχείριση της εταιρίας εξαλείφει τη διαφορά μεταξύ των εταιρικών οργάνων και του μετόχου πλειοψηφίας. Επομένως, ίση μεταχείριση όλων των μετόχων προϋποθέτει ότι ο μέτοχος πλειοψηφίας δεσμεύεται από την αρχή αυτή. Τέλος, η *Audiolux* παραπέμπει στην απόφαση *Mangold*, η οποία κατά την άποψή της συνηγορεί υπέρ της εφαρμογής γενικής αρχής του κοινοτικού δικαίου στην παρούσα περίπτωση.

33. Ως προς το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, η *Audiolux* υποστηρίζει την άποψη ότι η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων στην παρούσα περίπτωση δεν ισοδυναμεί με αναδρομική εφαρμογή της οδηγίας αυτής, διότι η εν λόγω αρχή διατυπώθηκε ήδη πριν από 30 έτη στον Κώδικα Συμπεριφοράς και αποτελεί εδώ και μία δεκαετία αντικείμενο κοινής συμφωνίας, πράγμα που αποδεικνύει η έκδοση της οδηγίας 2004/25.

8 — Απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2005, C-144/04 (Συλλογή 2005, σ. I-9981).

34. Οι *εναγόμενοι 1 έως 10 της κύριας δίκης* (στο εξής, από κοινού: GBL) επισημαίνουν καταρχάς, σε σχέση με το πρώτο και το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, ότι η αναγνώριση γενικής αρχής του κοινοτικού δικαίου προϋποθέτει πρωτίστως ότι ο επίδικος κανόνας απορρέει από έναν εκ των σκοπών της Συνθήκης και έχει επαρκές περιεχόμενο. Παραπέμπουν σχετικώς στις αποφάσεις *Jippes* κ.λπ.⁹ και Πορτογαλία κατά Συμβουλίου¹⁰.

35. Ως προς τις κοινοτικές πράξεις που αναφέρονται στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, η GBL ισχυρίζεται κατ' ουσίαν ότι ο Κώδικας Συμπεριφοράς, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, δεν μπορεί να παραγάγει έννομα αποτελέσματα. Αφενός, δεν έχει ενσωματωθεί στο λουξεμβουργιανό δίκαιο, αφετέρου, παραπέμπει μόνο σε εκείνες τις κοινοτικές διατάξεις που είχε ως σκοπό να συμπληρώσει. Εξάλλου, η ύπαρξη της οδηγίας 2004/25 καθώς και το ιστορικό της δείχνουν ότι δεν υφίσταται γενική αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων. Προς στήριξη της απόψεώς της, η GBL επικαλείται την έκθεση *Winter I*, καθώς και την έκθεση της ομάδας εμπειρογνομόνων υψηλού επιπέδου στο δίκαιο των εταιριών σχετικά με ένα σύγχρονο ρυθμιστικό πλαίσιο για το ευρωπαϊκό εταιρικό δίκαιο, του Νοεμβρίου του 2002 (στο εξής: έκθεση *Winter II*). Επιπλέον, τόσον οι πολυάριθμες δυνατότητες επιλογής που καταλείπονται στα κράτη μέλη όσο και ο καθορισμός ελαχίστων απαιτήσεων δείχνουν ότι αυτή η αρχή δικαίου δεν υφίσταται.

36. Ως προς το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, η GBL υπενθυμίζει τη νομολογία του Δικαστηρίου στον τομέα της ασφάλειας δικαίου και, ειδικότερα, της αναδρομικότητας, για να αποδείξει ότι δεν υφίσταται γενική αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων. Πάντως, αυτή η αρχή δεν μπορεί να εφαρμόζεται σε γεγονότα προγενέστερα της ενάρξεως ισχύος της οδηγίας 2004/25.

37. Κατά την άποψη των *εναγομένων 11 έως 18 της κύριας δίκης* (στο εξής, από κοινού: Bertelsmann), η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως είναι απαράδεκτη. Δεν εκθέτει τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά, τα οποία είναι αναγκαία για να μπορεί το Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα έχοντας γνώση του πραγματικού και του κανονιστικού πλαισίου.

38. Οι παρατιθέμενες στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα διατάξεις των οδηγιών 77/91 και 79/279 αναφέρονται αποκλειστικώς στη σχέση μεταξύ της εταιρίας και των μετόχων της και αφορούν εντελώς συγκεκριμένες καταστάσεις, οι οποίες δεν έχουν σχέση με τα προβλήματα της κύριας δίκης. Ακόμη και αν ο περιλαμβανόμενος στη σύσταση Κώδικας Συμπεριφοράς προέβλεπε υποχρεωτική προσφορά, αυτή θα ήταν μόνον «ευκαταία» σύμφωνα με τη δεκάτη έβδομη συμπληρωματική διάταξη και μόνον ελλείψει άλλης «ισοδύναμης» προστασίας.

39. Ως προς την οδηγία 2004/25, η Bertelsmann ισχυρίζεται ειδικότερα ότι υπήρξε ασυμφωνία στο πλαίσιο της δημιουργίας της εν λόγω οδηγίας ως προς το αν η υποχρεωτική

9 — Απόφαση της 12ης Ιουλίου 2001, C-189/01 (Συλλογή 2001, σ. I-5689).

10 — Απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 1999, C-149/96 (Συλλογή 1999, σ. I-8395).

προσφορά ήταν το μόνο δυνατό μέσο για την προστασία των μειοψηφούντων μετόχων. Επιπλέον, η ύπαρξη πολλών δυνατοτήτων επιλογής που διαθέτουν τα κράτη μέλη, οι ακριβείς διατάξεις σχετικά με την υποχρεωτική προσφορά καθώς και τα χρονικά όρια εφαρμογής δεν συμβιβάζονται με την εικαζόμενη γενική αρχή. Αν η ύπαρξη αυτής της αρχής επιβεβαιωθεί, θα πρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η οδηγία αυτή είναι άκυρη.

διατάξεις της οδηγίας 2004/25, από τις οποίες προκύπτει ότι οι κανόνες σχετικά με την υποχρεωτική προσφορά δεν έχουν εφαρμογή σε περιστατικά προγενέστερα της ενάρξεως της ισχύος των εθνικών περί μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο διατάξεων. Επιπλέον, οι γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου δεν έχουν εφαρμογή, γενικώς, στις σχέσεις μεταξύ των ιδιωτών. Οι μοναδικές εξαιρέσεις, μεταξύ των οποίων αυτή που απορρέει από την απόφαση Mangold, διακρίνονται της παρούσας υποθέσεως λόγω του εντελώς διαφορετικού νομικού πλαισίου εντός του οποίου οι εν λόγω αποφάσεις εκδόθηκαν.

40. Κατά την άποψη της Bertelsmann, ούτε σε εθνικό ούτε σε διεθνές επίπεδο υπάρχει πεποίθηση δικαίου (*opinio iuris*) η οποία να στηρίζει την ύπαρξη αυτής της γενικής αρχής δικαίου, πράγμα το οποίο αποδεικνύει επίσης η έκθεση Winter I. Οι διάφορες παραπομπές σε πράξεις του παραγωγού δικαίου οι οποίες αφορούν την ίση μεταχείριση των μετόχων δεν αρκούν για να συναχθεί η ύπαρξη γενικής αρχής του δικαίου. Η εν λόγω αρχή του δικαίου διακρίνεται εκ του κατά βάσιν διαφορετικού περιεχομένου της από τις ήδη αναγνωρισθείσες από τη νομολογία γενικές αρχές. Πάντως, είναι υπερβολικά αόριστη για να μπορεί να θεμελιώσει υποχρέωση για την υποβολή προσφοράς.

42. Η Γαλλική Κυβέρνηση λαμβάνει θέση μόνον ως προς το πρώτο προδικαστικό ερώτημα και υποστηρίζει την άποψη ότι οι अपαριθμούμενες στο εν λόγω προδικαστικό ερώτημα πράξεις κοινοτικού δικαίου αποδεικνύουν την ύπαρξη γενικής αρχής της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων. Εντούτοις, η εφαρμογή της προϋποθέτει ότι οι ενδιαφερόμενοι βρίσκονταν σε παρόμοια κατάσταση. Επιπλέον, από την αρχή αυτή μπορεί να υπάρξει παρέκκλιση αν η άνιση μεταχείριση δικαιολογείται αντικειμενικώς.

41. Πέραν αυτού, η αναγνώριση αυτής της γενικής αρχής του δικαίου προσβάλλει την αρμοδιότητα του κοινοτικού νομοθέτη, καθόσον θα θεσπίζονταν κανόνες των οποίων η θέσπιση απόκειται μόνον σ' αυτόν. Ειδικότερα, οι αρχές της ασφάλειας δικαίου καθώς και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης παραβιάζονται, ειδικώς υπό το πρίσμα της απαγορεύσεως της αναδρομικότητας. Αυτό επισημαίνουν οι

43. Η Ιρλανδία προειδοποιεί ότι καταφατική απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα θα έχει σοβαρές συνέπειες σε επίπεδο συνταγματικού δικαίου όσον αφορά την κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ των κοινοτικών οργάνων και την ασφάλεια δικαίου, καθώς και σε επίπεδο εταιρικού δικαίου. Τάσσεται ρητώς υπέρ της αρνητικής απαντήσεως στα προδικαστικά ερωτήματα.

44. Σε σχέση με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, η Ιρλανδία ισχυρίζεται, αφενός, ότι οι αναφερόμενες σ' αυτό κοινοτικές διατάξεις δεν επιτρέπουν να συναχθεί ότι αυτές απορρέουν από μία κοινή γενική αρχή της ισότητας των μετόχων. Αντιθέτως, πρόκειται για ειδικούς κανόνες, οι οποίοι αφορούν ειδικές καταστάσεις. Επιπλέον, η Ιρλανδία εξηγεί ότι μία τέτοια αρχή δεν μπορεί να θεωρηθεί λόγω της ιδιαιτερότητάς της ως γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου. Τέτοιες γενικές αρχές, όπως αυτές που έχουν αναγνωριστεί στη νομολογία του Δικαστηρίου, αφορούν βασικές πτυχές της κοινοτικής έννομης τάξης, πράγμα το οποίο δεν συμβαίνει με την επίδικη αρχή. Πέραν αυτού, η Ιρλανδία εφιστά επίσης την προσοχή στη σημαντική πολυπλοκότητα του εταιρικού δικαίου που αποσκοπεί σε εξισορρόπηση συμφερόντων. Επομένως, άμεση εφαρμογή της εν λόγω αρχής απαγορεύεται.

45. Ως προς το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, η Ιρλανδία εξηγεί ότι ενδεχόμενη γενική αρχή του δικαίου έχει εφαρμογή αποκλειστικώς στη σχέση μεταξύ της εταιρίας και των μετόχων της. Επιπλέον, αυτή επισημαίνει ότι η προβλεπόμενη στην οδηγία 2004/25 υποχρεωτική προσφορά αποτελεί εξαίρεση στο εταιρικό δίκαιο και, επομένως, δεν μπορεί να θεωρείται απόρροια γενικής αρχής του δικαίου.

46. Ως προς την απάντηση στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα, η Ιρλανδία ισχυρίζεται ότι η εφαρμογή της αρχής αυτής λόγω της ανάγκης για ακριβέστερες διατάξεις θα κατέληγε τελικώς σε εφαρμογή της οδηγίας

2004/25 ήδη πριν από την ημερομηνία ενάρξεως της ισχύος της. Η Ιρλανδία θεωρεί ότι αυτό είναι απαράδεκτο αφού μάλιστα θα είχε ως αποτέλεσμα οριζόντια εφαρμογή της οδηγίας αυτής πριν ακόμη από τη λήξη της προθεσμίας της για μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο.

47. Η *Πολωνική Κυβέρνηση* λαμβάνει θέση ως προς το πρώτο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα και υποστηρίζει την άποψη ότι η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων αποτελεί γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου. Αυτή είναι βασική αρχή του ευρωπαϊκού και εθνικού εταιρικού δικαίου, το οποίο ήδη πολύ πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας 2004/24 είχε εφαρμογή. Η αρχή αυτή αναγνωρίζεται ρητώς ή σιωπηρώς σε πολυάριθμες πράξεις κοινοτικού δικαίου.

48. Λόγω του γενικού της χαρακτήρα, η αρχή αυτή δεν μπορεί εντούτοις να έχει άμεση εφαρμογή, οπότε αυτή απευθύνεται πρωτίστως στον νομοθέτη. Η αρχή αυτή απαιτεί μόνον ίση μεταχείριση παρόμοιων καταστάσεων, επιτρέποντας διαφορετική μεταχείριση οσάκις αυτή δικαιολογείται αντικειμενικώς. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, οι μέτοχοι διαθέτουν τα ίδια δικαιώματα ανάλογα με την εκάστοτε συμμετοχή τους στο εσωτερικό κεφάλαιο, χωρίς να αποκλείονται ορισμένα ειδικά δικαιώματα των μειοψηφούντων μετόχων που αποσκοπούν στην προστασία τους. Αυτοί οι κανόνες πάντως λαμβάνουν υπόψη την ειδική κατάσταση των μειοψηφούντων μετόχων έναντι των μετόχων της πλειοψηφίας και πρέπει, επομένως, να καθορίζονται από τον νομοθέτη.

49. Ως προς το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, η Πολωνική Κυβέρνηση αναφέρει ότι η αρχή της ισότητας των μετόχων έχει εφαρμογή μόνο στη σχέση μεταξύ της εταιρίας και των μετόχων της με αποτέλεσμα οι μέτοχοι, κατ' αρχήν, να μην υποχρεούνται να λάβουν υπόψη τα συμφέροντα των άλλων μετόχων.

αφορούν πολύ ειδικές καταστάσεις και, επομένως, δεν μπορούν να εκλαμβάνονται ως απόρροια μιας γενικής αρχής του δικαίου. Η έκδοση της οδηγίας 2004/25 επιβεβαιώνει ότι ο κοινοτικός νομοθέτης θεώρησε αναγκαία τη θέσπιση κανόνων που αποσκοπούν στην προστασία των μειοψηφούντων μετόχων μετά από αλλαγή ελέγχου εντός εταιρίας.

50. Η Επιτροπή προτείνει να δοθεί αρνητική απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα. Κατά την άποψή της, η ισότητα των μετόχων και η προστασία των μειοψηφούντων μετόχων δεν πρέπει να θεωρούνται ως γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου. Όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, μόνον ορισμένες θεμελιώδεις αρχές μπορούν να αναγνωρίζονται ως υπέρτερες του παραγώγου δικαίου και ως υπαγόμενες στις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου. Η ισότητα των μετόχων και η προστασία των μειοψηφούντων μετόχων αποτελούν υπερβολικά επακριβείς αρχές για να μπορούν να θεωρηθούν «γενικές» αρχές του κοινοτικού δικαίου. Επιπλέον, η Επιτροπή παρατηρεί ότι δεν πρόκειται ούτε για κοινή αρχή των εννόμων τάξεων των κρατών μελών ούτε για θεμελιώδες δικαίωμα διατυπωθέν στη Συνθήκη.

52. Ως προς το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, η Επιτροπή ισχυρίζεται, αφενός, ότι τα διατυπούμενα στην οδηγία 2004/25 καθήκοντα του μετόχου της πλειοψηφίας έναντι των μειοψηφούντων μετόχων δεν μπορούν να θεωρούνται έκφραση γενικής αρχής του κοινοτικού δικαίου. Αφετέρου, οι πράξεις παραγώγου δικαίου που αναφέρονται στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα δεν καθορίζουν υποχρεώσεις στις σχέσεις μεταξύ των επιμέρους μετόχων. Τέλος, η Επιτροπή επισημαίνει ότι μία γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου δεν μπορεί να παράγει άμεσο αποτέλεσμα στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών.

51. Κατά την άποψη της Επιτροπής, οι διατάξεις του παραγώγου δικαίου που αναφέρονται στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα

53. Ως προς το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η οδηγία 2004/25 δεν αναφέρει την ύπαρξη ενδεχομένης γενικής αρχής του δικαίου περί ίσης μεταχείρισης των μετόχων και, ειδικότερα, περί προστασίας των μειοψηφούντων μετόχων, η οποία ενδεχομένως να είχε προηγηθεί της εκδόσεώς της.

VI — Νομική ανάλυση

A — Παραδεκτό της αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως

54. Το πρώτο νομικό ζήτημα που τίθεται αφορά την ένσταση απαραδέκτου της αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως που υπέβαλε η Bertelsmann.

55. Κατά πάγια νομολογία, η ανάγκη να δοθεί ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου που να είναι χρήσιμη για το εθνικό δικαστήριο επιβάλλει το δικαστήριο αυτό να καθορίζει το πραγματικό και κανονιστικό πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσονται τα ερωτήματα που υποβάλλει ή, τουλάχιστον, να εξηγήει τις πραγματικές καταστάσεις στις οποίες στηρίζονται τα ερωτήματα αυτά¹¹.

56. Έτσι, οι πληροφορίες που παρέχει η απόφαση περί παραπομπής δεν πρέπει

απλώς να καθιστούν δυνατό στο Δικαστήριο να δίδει χρήσιμες απαντήσεις, αλλά και να παρέχουν στις κυβερνήσεις των κρατών μελών, καθώς και στα λοιπά ενδιαφερόμενα μέρη, τη δυνατότητα να υποβάλλουν παρατηρήσεις σύμφωνα με το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου. Στο Δικαστήριο απόκειται να μεριμνά για τη διασφάλιση της δυνατοτητας αυτής, λαμβανομένου υπόψη ότι, δυνάμει της προαναφερθείσας διατάξεως, μόνον οι αποφάσεις περί παραπομπής κοινοποιούνται στα ενδιαφερόμενα μέρη¹².

57. Εν προκειμένω, η απόφαση περί παραπομπής παραθέτει, εν συντομία αλλά με ακρίβεια, το σχετικό εθνικό και κοινοτικό νομικό πλαίσιο, καθώς και το ιστορικό και τη φύση της διαφοράς. Συνεπώς, το αιτούν δικαστήριο καθόρισε επαρκώς τόσο το πραγματικό όσο και το νομικό πλαίσιο εντός του οποίου υπέβαλε την αίτηση ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου και παρέσχε στο Δικαστήριο όλα τα στοιχεία που του είναι αναγκαία για να δώσει χρήσιμη απάντηση στην εν λόγω αίτηση.

58. Επομένως, το επιχείρημα της Bertelsmann με το οποίο ζητεί να κηρυχθεί απαράδεκτη η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως στο σύνολό της πρέπει να απορριφθεί.

11 — Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 26ης Ιανουαρίου 1993, C-320/90 έως C-322/90, Telemarscabruzzo κ.λπ. (Συλλογή 1993, σ. I-393, σκέψεις 6 και 7), της 14ης Ιουλίου 1998, C-284/95, Safety Hi-Tech (Συλλογή 1998, σ. I-4301, σκέψεις 69 και 70), και C-341/95, Bettati (Συλλογή 1998, σ. I-4355, σκέψεις 67 και 68), της 21ης Σεπτεμβρίου 1999, C-115/97 έως C-117/97, Brentjens' Handelsonderneming (Συλλογή 1999, σ. I-6025, σκέψεις 37), της 11ης Σεπτεμβρίου 2003, C-207/01, Altair Chimica (Συλλογή 2003, σ. I-8875, σκέψη 24), της 9ης Σεπτεμβρίου 2004, C-72/03, Carbonati Aruani (Συλλογή 2004, σ. I-8027, σκέψη 10), και της 23ης Μαρτίου 2006, C-237/04, Enirisorse (Συλλογή 2006, σ. I-2843, σκέψη 17).

12 — Βλ., ιδίως, διατάξεις της 30ής Απριλίου 1998, C-128/97 και C-137/97, Testa και Modesti (Συλλογή 1998, σ. I-2181, σκέψη 6), και της 11ης Μαΐου 1999, C-325/98, Anssens (Συλλογή 1999, σ. I-2969, σκέψη 8), καθώς και αποφάσεις Altair Chimica (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 11, σκέψη 25) και Enirisorse (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 11, σκέψη 18).

B — *Ανάλυση των υποβληθέντων ερωτημάτων*

59. Στο επίκεντρο της υπό κρίση υποθέσεως βρίσκεται το πρώτο προδικαστικό ερώτημα με το οποίο ερωτάται κατ' ουσίαν αν η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων συγκαταλέγεται στις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου. Το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα τίθενται ρητώς για την περίπτωση που το Δικαστήριο δώσει καταφατική απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα. Συνεπώς, αυτά πρέπει και να εξεταστούν με τη σειρά που υποβλήθηκαν.

1. Επί του πρώτου ερωτήματος

α) Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

60. Καταρχάς πρέπει να αναφερθεί ότι το πρώτο προδικαστικό ερώτημα χρειάζεται να διευκρινιστεί.

61. Κατά πάγια νομολογία, ανεξαρτήτως της κατανομής των αρμοδιοτήτων μεταξύ του εθνικού δικαστηρίου και του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στο πλαίσιο της προδικαστικής διαδικασίας του άρθρου 234 ΕΚ, το Δικαστήριο διατηρεί την ευχέρεια, σε περίπτωση που τα ερωτήματα δεν έχουν διατυπωθεί προσηκόντως, να εξαγάγει, από το σύνολο των στοιχείων που του παρέχει το αιτούν δικαστήριο και ιδίως από το αιτιολο-

γικό της αποφάσεως περί παραπομπής, εκείνα τα στοιχεία του κοινοτικού δικαίου τα οποία, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου της διαφοράς, χρειάζονται ερμηνεία¹³.

62. Κατόπιν αντικειμενικής εκτιμήσεως της αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως και λαμβανομένων υπόψη των συμφερόντων των διαδικών της κύριας δίκης, προκύπτει ότι με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα ερωτάται, κατά βάση, αν στο κοινοτικό δίκαιο υπάρχει γενική αρχή του δικαίου που προβλέπει την ίση μεταχείριση των μετόχων και αν η αρχή αυτή παράγει επίσης αποτέλεσμα προστασίας υπέρ των μειοψηφούντων μετόχων μιας εταιρίας, με συνέπεια αυτοί να δικαιούνται στην περίπτωση της αποκτήσεως του ελέγχου της εταιρίας σε μεταβίβαση των μεριδίων τους υπό τους ίδιους όρους με αυτούς των άλλων μετόχων.

63. Η εξέταση του πρόσθετου ερωτήματος αν η επίδικη γενική αρχή του δικαίου έχει μία επαρκώς επακριβή έννομη συνέπεια, η οποία ευνοεί τους ενάγοντες της κύριας δίκης, καθιστά δυνατόν η απάντηση του Δικαστηρίου να μην παραμείνει αόριστη. Συνεπώς, το κύριο ερώτημα, όπως προτάθηκε να διευκρινιστεί, πρέπει ακολούθως να αποτελέσει το σημείο αφετηρίας¹⁴.

13 — Βλ. ως προς τη διαδικαστική εξουσία του Δικαστηρίου, στο πλαίσιο της διαδικασίας για τη λήψη προδικαστικής αποφάσεως σύμφωνα με το άρθρο 234 ΕΚ, να διευκρινίζει ή να διατυπώνει εκ νέου προδικαστικά ερωτήματα, απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 1978, 83/78, Redmond (Συλλογή τόμος 1978, σ. 739, σκέψη 26).

14 — Κατά την άποψη του Middecke, A., *Handbuch des Rechtsschutzes der Europäischen Union*, 2η έκδ., Μόναχο, 2003, § 10, σημείο 38, σ. 225, η απάντηση στο υποβληθέν ερώτημα δεν πρέπει να δίδεται τόνον αορίστως, ώστε να μην αποβαίνει χρήσιμη για το εθνικό δικαστήριο όταν αυτό αποφαινεται επί της διαφοράς της κύριας δίκης. Για λόγους διατηρήσεως του τομέα αρμοδιοτήτων του εθνικού δικαστηρίου, εντούτοις, η απάντηση στο ερώτημα δεν πρέπει να είναι τόσο συγκεκριμένη ώστε να προκαταλαμβάνει την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου.

64. Το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει με το πρώτο του προδικαστικό ερώτημα σε ορισμένο αριθμό πράξεων των κοινοτικών οργάνων υπό την έννοια του άρθρου 249 ΕΚ, των οποίων ο νομικός χαρακτήρας δεν είναι μεν ενιαίος, πλην όμως όλες, περισσότερο ή λιγότερο σαφώς, αναφέρονται σε μία μη επακριβώς προσδιοριζόμενη αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων. Οι διατάξεις αυτές αποτελούν λόγω της θέσεώς τους στο θετικό δίκαιο ουσιαστικό συνδετικό στοιχείο για τη νομική εξέταση που ακολουθεί.

65. Για συστηματικούς λόγους, συνιστάται καταρχάς να αντληφθούν τις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου από εννοιολογικής απόψεως, για να εξετάσουμε αμέσως μετά το ερώτημα αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις για αναγνώριση από το Δικαστήριο της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων ως γενικής αρχής του δικαίου.

67. Βεβαίως, η έννοια των γενικών αρχών του δικαίου έως σήμερα αμφισβητείται¹⁵. Η ορολογία δεν είναι ενιαία ούτε στη θεωρία ούτε στη νομολογία. Εν μέρει, οι διαφορές αφορούν μόνον τη λεκτική επιλογή, όταν το Δικαστήριο και οι γενικοί εισαγγελείς αναφέρονται σε γενικώς αναγνωρισθέντα κανόνα δικαίου¹⁶, γενικώς αναγνωρισθείσα αρχή του δικαίου¹⁷, στοιχειώδεις αρχές του δικαίου¹⁸, θεμελιώδη αρχή¹⁹, απλή αρχή²⁰, κανόνα²¹ ή στη γενική αρχή της ισότητας, η οποία συγκαταλέγεται στις βασικές αρχές του κοινοτικού δικαίου²².

68. Εντούτοις, όλοι συμφωνούν ότι, στη νομολογία, οι γενικές αρχές του δικαίου

β) Οι γενικές αρχές του δικαίου

ι) Έννοια

66. Οι γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου καταλαμβάνουν ιδιαίτερη θέση στη νομολογία του Δικαστηρίου.

15 — Βλ. Schwarze, J., *European Administrative Law*, Λουξεμβούργο, 2006, σ. 65, και Sariyaniidou, E., *Institutional balance and democratic legitimacy in the decision-making process of the EU*, Bristol, 2006, σ. 145.

16 — Απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 1956, 8/55, Fédération Charbonnière de Belgique κατά Ανωτάτης Αρχής ΕΚΑΧ (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 85).

17 — Απόφαση της 21ης Ιουνίου 1958, 13/57, Wirtschaftsvereinigung Eisen- und Stahlindustrie κ.λπ. κατά Ανωτάτης Αρχής (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 275).

18 — Απόφαση της 22ας Μαρτίου 1961, 42/59 και 49/59, Snpat κατά Ανωτάτης Αρχής (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 599).

19 — Απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 1979, 85/76, Hofmann-La Roche κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1979/1, σ. 215).

20 — Απόφαση της 15ης Ιουλίου 1960, 43/59, 45/59 και 48/59, Von Lachmüller κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 533).

21 — Απόφαση της 12ης Ιουλίου 1962, 14/61, Koinklijke Nederlandsche Hoogovens κατά Ανωτάτης Αρχής ΕΚΑΧ (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 779).

22 — Απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 1977, 117/76 και 16/77, Ruckdeschel κ.λπ. (Συλλογή τόμος 1977, σ. 531).

έχουν μεγάλη σημασία για τη συμπλήρωση των κενών ή ως μέσον ερμηνείας²³. Αυτό απορρέει ειδικότερα από το γεγονός ότι το κοινοτικό δίκαιο αποτελεί έννομη τάξη σε εξέλιξη η οποία, επειδή συνοδεύει την εξέλιξη της ολοκλήρωσής, πρέπει κατ' ανάγκη να έχει κενά και να υπόκειται σε ερμηνεία. Λόγω της διαπιστώσεως αυτής, φαίνεται ότι και το Δικαστήριο παρατήθηκε από την ακριβή κατάταξη των γενικών αρχών του δικαίου προκειμένου να διατηρήσει την αναγκαία ελαστικότητα για να μπορεί να αποφαινεται επί των εμφανιζομένων ουσιαστικών θεμάτων ανεξαρτήτως των διαφορών ορολογίας²⁴.

ειδικά προβλήματα του κοινοτικού δικαίου, και εκείνων των γενικών αρχών του δικαίου, που είναι κοινές στις έννομες και συνταγματικές τάξεις των κρατών μελών²⁶. Ενώ η πρώτη κατηγορία γενικών αρχών του δικαίου μπορεί να αντληθεί άμεσα από το πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο, στην περίπτωση της δεύτερης κατηγορίας το Δικαστήριο χρησιμοποιεί για την εξεύρεσή τους κατ' ουσίαν συγκριτικό δίκαιο κρίνοντας και αξιολογώντας²⁷, όπου εντούτοις, σε καμία περίπτωση, δεν ισχύει η μέθοδος του ελάχιστου κοινού παρονομαστή. Δεν κρίθηκε απαραίτητο, επίσης, οι αρχές δικαίου που αναπτύχθηκαν με τον τρόπο αυτόν, με τη συγκεκριμένη διατύπωσή τους σε κοινοτικό επίπεδο, να εμφανίζονται πάντοτε ταυτόχρονα σε όλες τις συγκρινόμενες έννομες τάξεις.

69. Σύμφωνα με ορισμό που υποστηρίζεται στη θεωρία, στις γενικές αρχές του δικαίου συγκαταλέγονται εκείνες οι θεμελιώδεις διατάξεις του άρθρου πρωτογενούς κοινοτικού δικαίου, οι οποίες είναι συμφυείς με την έννομη τάξη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ή κοινές στις έννομες τάξεις των κρατών μελών²⁵. Κατ' αρχήν, μπορεί να γίνει διάκριση μεταξύ των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου υπό στενή έννοια, ήτοι εκείνων που απορρέουν αποκλειστικώς από το πνεύμα και την οικονομία της Συνθήκης ΕΚ και αφορούν

70. Οι γενικές αρχές του δικαίου χαρακτηρίζονται από το γεγονός ότι ενσωματώνουν θεμελιώδεις αρχές της Κοινότητας και των κρατών μελών της, πράγμα το οποίο εξηγεί τη σειρά τους ως πρωτογενούς δικαίου εντός της ιεραρχίας των κανόνων της κοινοτικής έννομης τάξης²⁸. Εξέχουσα σημασία έχει, ειδικότερα, η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων υπό στενή έννοια, η οποία αναπτύχθηκε και διασφαλίστηκε από τα κοινοτικά δικαιοδοτικά όργανα με αυτήν τη γενική ονομασία, καθώς και η διαμόρφωση εκείνων των εξομοιούμενων με θεμελιώδη

23 — Tridimas, T., *The General Principles of EU Law*, 2η έκδ., Λονδίνο, 2006, σ. 17 επ. και 29 επ., επισημαίνει, αφενός, τη λειτουργία πληρώσεως των κενών που ασκούν οι γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου, η οποία οφείλεται στο γεγονός ότι η κοινοτική έννομη τάξη αποτελεί καινούργια και πρόσφατη έννομη τάξη και ότι χρειάζεται να αναπτυχθεί. Επιπλέον, η Συνθήκη ΕΚ αποτελεί συνθήκη-πλαίσιο με πολυάριθμες γενικές διατυπώσεις διατάξεις και αόριστες νομικές έννοιες, οι οποίες παρέχουν στο Δικαστήριο ευρεία εξουσία για την ανάπτυξη του δικαίου. Αφετέρου, ο συγγραφέας επισημαίνει τη λειτουργία ως μέσου ερμηνείας κατά την ερμηνεία του παραγώγου δικαίου. Οι Lenaerts, K., και Van Nuffel, P., *Constitutional Law of the European Union*, 2η έκδ., Λονδίνο, 2005, σημεία 17-066, σ. 711, επισημαίνουν ότι η Διοίκηση χρησιμοποιεί κατά κανόνα, στο πλαίσιο της ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου, γενικές αρχές του δικαίου, ιδίως οσάκις το δίκαιο που πρέπει να ερμηνευθεί έχει ασάφειες ή οσάκις υπάρχουν κενά στη ρύθμιση.

24 — Υπό την έννοια αυτή, Schwarze, J., όπ.π. (σ. 65).

25 — Βλ. Schweitzer, M. Hummer, W. και Obwexer, W., *Europarecht*, σ. 65, σημείο 240 επ.

26 — Υπό την έννοια αυτή, Lengauer, A.-M., *Kommentar zu EU- und EG-Vertrag* (επιμέλεια Heinz Mayer), Βιέννη, 2004, άρθρο 220, σημείο 27, σ. 65.

27 — Υπό την έννοια αυτή, Schweitzer, M., Hummer, W. και Obwexer, W., όπ.π., σημείο 244, σ. 66, Oppermann, T., *Europarecht*, 3η έκδ., Μόναχο, 2005, σκέψη 21, σ. 144.

28 — Κατά γενική άποψη, οι γενικές αρχές του δικαίου ανήκουν στην τάξη του πρωτογενούς δικαίου [βλ. Schroeder, W., *EUV/EGV — Kommentar* (επιμέλεια von Rudolf Streinz), άρθρο 249, σ. 2159, σημείο 15]. Το Δικαστήριο εξήγησε κατ' επανάληψη ότι οι νομικές πράξεις των κοινοτικών οργάνων πρέπει να εκτιμώνται έναντι των γενικών αρχών του δικαίου. Βλ. αποφάσεις της 12ης Νοεμβρίου 1969, 29/69, Stauder (Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 147, σκέψη 7), και της 13ης Δεκεμβρίου 1979, 44/79, Hauer (Συλλογή τόμος 1979/II, σ. 749, σκέψη 14 επ.).

δικαιώματα δικονομικών δικαιωμάτων, τα οποία, ως γενικές αρχές του κράτους δικαίου, έχουν ανυψωθεί σε επίπεδο συνταγματικού δικαίου της Κοινότητας²⁹. Στις γενικές αρχές του δικαίου ανήκουν, επομένως, και εκείνες οι αρχές που συνδέονται στενά με τις διαρθρωτικές αρχές της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, όπως η ελευθερία, η δημοκρατία, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, καθώς και το κράτος δικαίου υπό την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, ΕΕ, και που απορρέουν από αυτές. Η παραβίασή τους από κράτος μέλος μπορεί να θέσει σε κίνηση τον ειδικό μηχανισμό επιβολής κυρώσεων του άρθρου 7 ΕΕ.

71. Ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου έχουν αναγνωρισθεί, για παράδειγμα, σημαντικές αρχές του κράτους δικαίου, όπως η αρχή της αναλογικότητας³⁰, της σαφήνειας του δικαίου³¹ ή το δικαίωμα του μεμονωμένου ατόμου για αποτελεσματική ένδικη προστασία³². Στο πλαίσιο αυτό ανήκουν επίσης διάφορες γενικές αρχές της χρηστής διοικήσεως, όπως η αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης³³, η αρχή *ne bis in idem*³⁴, το δικαίωμα ακροάσεως³⁵, υπό τη μορφή επίσης της δυνατότητας να

εκφράζει τη γνώμη του ο αποδέκτης βλαπτικών μέτρων³⁶, η υποχρέωση αιτιολογήσεως των νομικών πράξεων³⁷ ή η αρχή της αυτεπάγγελτης έρευνας³⁸. Η επικύρωση «ανωτέρας βίας»³⁹ επίσης συγκαταλέγεται στις εν λόγω αρχές. Πάντως, μπορούν επίσης να αναφερθούν αρχές που δεν είναι ξένες προς το δίκαιο των συμβάσεων, όπως για παράδειγμα η γενική αρχή του δικαίου *acta sunt servanda*⁴⁰ ή επίσης η αρχή *clausula rebus sic stantibus*⁴¹.

72. Προς την κατεύθυνση του κοινωνικού κράτους δείχνουν, για παράδειγμα, η αναγνώριση της αρχής της αλληλεγγύης⁴² ή το καθήκον αρωγής της αρχής έναντι των υπαλλήλων της⁴³. Η συχνή αναφορά στην αρχή της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών και στις υποχρεώσεις τους σύμπραξης σε σχέση με την Κοινότητα δείχνει ότι αναγνωρίζονται ομοσπονδιακοί δεσμοί στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

29 — Βλ., επίσης, υπό την έννοια αυτή, Wegener, B., Callies/Ruffert (επιμέλεια), *Kommentar zu EUV/EGV*, 3η έκδ., Μόναχο 2007, άρθρο 220, σημείο 37, σ. 1956, και Tridimas, T., ό.π.π., σ. 2 επ.

30 — Βλ. απόφαση της 9ης Αυγούστου 1994, C-359/92, Γερμανία κατά Συμβουλίου (Σύλλογή 1994, σ. I-3681). Ήδη προτού η αρχή αυτή καταστεί θετικό δικαίο στο άρθρο 5, τρίτο εδάφιο, ΕΚ, τόσο στη νομολογία όσο και στη θεωρία, ήταν αναμφισβήτητο ότι η χρησιμοποίηση κοινοτικών αρμοδιοτήτων τελεί υπό την επιφύλαξη της αναλογικότητας [βλ. Lienbacher, G, *EU-Kommentar* (επιμέλεια von Jürgen Schwarze), 1η έκδ., Baden-Baden, 2000, άρθρο 5 ΕΚ, σημείο 36, σ. 270].

31 — Βλ. απόφαση της 10ης Ιουλίου 1980, 32/79, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου (Σύλλογή τόμος 1980/II, σ. 547).

32 — Βλ. απόφαση της 6ης Μαρτίου 2001, T-192/99, Dunnett κ.λπ. κατά ΕΤΕ (Σύλλογή 2001, σ. II-813).

33 — Βλ. απόφαση της 6ης Ιουλίου 2000, C-402/98, ATB κ.λπ. (Σύλλογή 2000, σ. I-5501).

34 — Βλ. απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 1969, 14/68, Wilhelm κ.λπ. κατά Bundeskartellamt (Σύλλογή τόμος 1969-1971, σ. 1).

35 — Βλ. απόφαση της 4ης Ιουλίου 1963, 32/62, Alvis κατά Συμβουλίου (Σύλλογή τόμος 1954-1964, σ. 907).

36 — Βλ. αποφάσεις της 14ης Ιουλίου 1972, 55/69, Cassella Farbwerte Mainkur κατά Επιτροπής (Σύλλογή τόμος 1972-1973, σ. 205), της 28ης Μαΐου 1980, 33/79 και 75/79, Kühner κατά Επιτροπής (Σύλλογή τόμος 1980/II, σ. 221), της 29ης Ιουνίου 1994, C-135/92, Fiskano κατά Επιτροπής (Σύλλογή 1994, σ. I-2885), της 24ης Οκτωβρίου 1996, C-32/95 P, Επιτροπή κατά Lisrestal κ.λπ. (Σύλλογή 1996, σ. I-5373, σκέψη 21), της 21ης Σεπτεμβρίου 2000, C-462/98 P, Mediocurso κατά Επιτροπής (Σύλλογή 2000, σ. I-7183, σκέψη 36), της 12ης Δεκεμβρίου 2002, C-395/00, Cipriani (Σύλλογή 2002, σ. I-11877, σκέψη 51), της 13ης Σεπτεμβρίου 2007, C-439/05 P και C-454/05 P, Land Oberösterreich και Αυστρία κατά Επιτροπής (Σύλλογή 2007, σ. I-7141), και της 18ης Δεκεμβρίου 2008, C-349/07, Sorproré (Σύλλογή 2008, σ. I-10369, σκέψεις 36 και 37).

37 — Βλ. απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 1978, 125/77, Koninklijke Scholten-Honig (Σύλλογή τόμος 1978, σ. 625).

38 — Βλ. απόφαση της 21ης Νοεμβρίου 1991, C-269/90, Technische Universität München (Σύλλογή 1991, σ. I-5469).

39 — Βλ. απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 1978, 68/77, IFG κατά Επιτροπής (Σύλλογή τόμος 1978, σ. 163).

40 — Βλ. απόφαση της 25ης Μαΐου 2004, T-154/01, Distilleria Palma κατά Επιτροπής (Σύλλογή 2004, σ. II-1493, σκέψη 45).

41 — Βλ. απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 2005, T-306/01, Ali Yusuf και Al Barakaat International Foundation κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (Σύλλογή 2005, σ. II-3533, σκέψη 277).

42 — Βλ. απόφαση της 18ης Μαρτίου 1980, 154/78, 205/78, 206/78, 226/78 έως 228/78, 263/78 και 264/78, 31/79, 39/79, 83/79 και 85/79, Valsabbia κ.λπ. κατά Επιτροπής (Σύλλογή τόμος 1980/I, σ. 489).

43 — Βλ. απόφαση Kühner κατά Επιτροπής (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 36).

Επικαλούμενο το άρθρο 10 ΕΚ, το Δικαστήριο διατύπωσε έτσι την αρχή της κοινοτικής πίστωσης⁴⁴. Επιπλέον, το Δικαστήριο αναγνώρισε τη δημοκρατική αρχή, για παράδειγμα, όταν επισήμανε την αναγκαιότητα της πραγματικής συμμετοχής του Κοινοβουλίου στη νομοθετική διαδικασία της Κοινότητας σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται από τη Συνθήκη⁴⁵.

ii) Επί της αρχής της ίσης μεταχείρισεως των μετόχων στο κοινοτικό δίκαιο

74. Ερωτάται αν από την κοινοτική έννομη τάξη, αυτήν καθεαυτήν, μπορεί να συναχθεί γενική αρχή της ίσης μεταχείρισεως των μετόχων. Για να συμβεί αυτό, θα πρέπει μια τέτοια αρχή δικαίου στον τομέα του κοινοτικού δικαίου των εταιριών να έχει τόσο θεμελιώδη σημασία, όπως ακριβώς τα προαναφερθέντα παραδείγματα, ώστε να έχει εκφραστεί στο πρωτογενές δίκαιο ή σε πολυάριθμους κανόνες του παραγώγου κοινοτικού δικαίου.

73. Τα θεμελιώδη δικαιώματα και τα ανθρωπίνια δικαιώματα που χαρακτηρίζουν τις φιλελεύθερες και δημοκρατικές κοινωνίες, όπως η ελευθερία εκφράσεως⁴⁶ και η ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι⁴⁷, περιλαμβάνονται μεταξύ των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Κοινότητας που το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει μέσω της κριτικής ανάλυσεως συγκριτικού δικαίου που ήδη αναφέρθηκε και της λήψεως υπόψη των διεθνών και ευρωπαϊκών συμβάσεων στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτά περιλαμβάνουν επίσης τις θεμελιώδεις αρχές που απορρέουν άμεσα από τη Συνθήκη ΕΚ, όπως η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγενείας⁴⁸ και η απαγόρευση διακρίσεων λόγω φύλου⁴⁹.

— Εξέταση των σχετικών διατάξεων του κοινοτικού δικαίου

Πρωτογενές δίκαιο

75. Από το γραπτό πρωτογενές δίκαιο αυτό καθεαυτό δεν μπορεί να συναχθεί μια τέτοια γενική αρχή του δικαίου ελλείψει σαφών διατάξεων στις βασικές συνθήκες. Ούτε οι απαριθμούμενοι στο άρθρο 3 ΕΚ κοινοτικοί σκοποί ούτε οι διατάξεις που αφορούν τις κινήσεις κεφαλαίων και τις πληρωμές στα άρθρα 56 επ. ΕΚ επιτρέπουν σχετικώς ακριβή συμπεράσματα.

44 — Βλ. απόφαση της 5ης Μαΐου 1981, 804/79, Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου (Συλλογή 1981, σ. 1045).

45 — Βλ. απόφαση της 30ής Μαρτίου 1995, C-65/93, Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου (Συλλογή 1995, σ. I-643, σκέψη 21).

46 — Βλ. απόφαση της 17ης Ιανουαρίου 1984, 43/82 και 63/82, VBVB και VBBB κατά Επιτροπής (Συλλογή 1984, σ. 19).

47 — Βλ. απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1995, C-415/93, Bosman (Συλλογή 1995, σ. I-4930).

48 — Βλ. απόφαση της 12ης Ιουλίου 1984, 237/83, Prodest (Συλλογή 1984, σ. 3153).

49 — Βλ. απόφαση της 15ης Ιουνίου 1978, 149/77, Defrenne (Συλλογή τόμος 1978, σ. 419).

76. Η γενική αρχή της ισότητας θα μπορούσε να ληφθεί υπόψη ως βάση του δικαιώματος των εναγόντων της κύριας δίκης για ίση μεταχείριση των μετόχων. Η γενική αρχή της ισότητας, σύμφωνα με την οποία απαγορεύεται η αντιμετώπιση παρόμοιων καταστάσεων με διαφορετικό τρόπο, εκτός αν η διαφοροποίηση δικαιολογείται αντικειμενικώς, περιλαμβάνεται στις βάσεις της Κοινότητας⁵⁰. Οι διατάξεις σχετικά με την ισότητα ενώπιον του νόμου αποτελούν επίσης μέρος των κοινών συνταγματικών παραδόσεων των κρατών μελών.

77. Κατ' αρχήν, τα θεμελιώδη δικαιώματα, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται η αρχή της ισότητας, είναι δικαιώματα που οι ιδιώτες μπορούν να αντισταθούν στη δημόσια εξουσία. Συνεπώς, μου φαίνεται αμφίβολη η άμεση μεταφορά, όπως προδήλως προτείνει η Audiolux, της αναγνωριζόμενης στη νομολογία του Δικαστηρίου γενικής αρχής της ισότητας σε έναν τομέα ο οποίος υπάγεται, σε επίπεδο κρατών μελών, στο ιδιωτικό δίκαιο. Η αρχή της ισότητας ή η απαγόρευση των διακρίσεων δεν συμπεριλαμβάνονται στις παραδοσιακές κατευθυντήριες αρχές του ιδιωτικού δικαίου⁵¹. Ανεξαρτήτως αυτού, μία

κατ' αναλογίαν εφαρμογή της γενικής αρχής της ισότητας στην ολότητά της δύσκολα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την απόφαση επί της διαφοράς της κύριας δίκης, δεδομένου ότι από την αρχή αυτή δεν μπορούν να συναχθούν ούτε οι ουσιαστικές προϋποθέσεις της εφαρμογής της ούτε οιαδήποτε επαρκώς ακριβής έννομη συνέπεια στην περίπτωση της παραβίασής της.

78. Εντούτοις, η γενική αρχή της ισότητας θα μπορούσε να έχει χρησιμεύσει ως βάση για μια ειδική αρχή της ίσης μεταχείρισεως στο εταιρικό δίκαιο της Κοινότητας. Συνεπώς, πρέπει να εξεταστεί αν υφίσταται υποχρέωση της ίσης μεταχείρισεως των μετόχων ως ειδική έκφραση της γενικής αρχής της ισότητας.

Διεθνείς κατευθυντήριες γραμμές

79. Οι αρχές της Corporate Governance του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ), που θεσπίστηκαν το 1999 και αναθεωρήθηκαν το 2004, παρέχουν ακριβή εικόνα των παγκοσμίων ισχυουσών αρχών όσον αφορά τις αξίες που εφαρμόζονται στις εισηγμένες στο Χρηματιστήριο εταιρίες. Επομένως, αυτές είναι που πρέπει καταρχάς να αναφερθούν, προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αν μπορεί να θεωρηθεί ότι υφίσταται στο δημόσιο διεθνές δίκαιο υποχρέωση ίσης μεταχείρισεως των μετόχων, συνοδευόμενη από δικαίωμα εξαγοράς στην περίπτωση της αποκτήσεως πλειοψηφικής συμμετοχής. Οι συστάσεις του ΟΟΣΑ λαμβάνουν υπόψη τους κύριους εθνικούς και διεθνείς κανόνες για τη σταθε-

50 — Βλ. αποφάσεις της 26ης Ιουνίου 2001, C-381/99, *Brunnhofers* (Συλλογή 2001, σ. I-4961, σκέψη 28), της 17ης Σεπτεμβρίου 2002, C-320/00, *Lawrence* κ.λπ. (Συλλογή 2002, σ. I-7325, σκέψη 12), της 3ης Οκτωβρίου 2006, C-17/05, *Cadman* (Συλλογή 2006, σ. I-9583, σκέψη 28). Η διατύπωση αυτή χρησιμοποιείται με ελάχιστες αποκλίσεις στη νομολογία του Δικαστηρίου και διατυπώθηκε προφανώς για πρώτη φορά με την απόφαση *Ruckdeschel* κ.λπ. (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 22, σκέψη 7).

51 — Υπό την έννοια αυτή, *Basedow, J., Der Grundsatz der Nichtdiskriminierung im europäischen Privatrecht, Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 2008, σ. 230, 244. Κατά τη γνώμη του, στη γενική απαγόρευση των διακρίσεων (ή στη γενική αρχή της ισότητας) δεν μπορεί να αποδοθεί αυτοτελής λειτουργική σημασία στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού ιδιωτικού δικαίου. Ο ρόλος της είναι αυτός μιας ερμηνευτικής αρχής, που διευκολύνει την αντίληψη του θετικού δικαίου, διότι μας επιτρέπει να δούμε μεμονωμένες νομικές πράξεις εντός του πλαισίου τους και να εξετάσουμε τη συμφωνία τους με το ισχύον δίκαιο. Κατά την άποψη του συγγραφέα, αυτή δεν έχει δικό της κανονιστικό περιεχόμενο. Ο *Mazière, P., Le principe d'égalité en droit privé, Aix-en-Provence*, 2003, σ. 429 επ., αμφισβητεί την ύπαρξη γενικής αρχής της ισότητας στο ιδιωτικό δίκαιο. Ο συγγραφέας ασκεί πολύ δυσμενή κριτική στην προσπάθεια εισαγωγής της αρχής της ισότητας στο ιδιωτικό δίκαιο.

ρότητα των χρηματοπιστωτικών αγορών. Κατά την επεξεργασία τους έγιναν διαβουλεύσεις με σημαντικούς διεθνείς οργανισμούς και ευρύ φάσμα επαγγελματικών οργανώσεων.

80. Το έγγραφο του 1999 δεν προέβλεπε κανόνες σχετικά με την ισότητα των μετόχων. Μόνον το 2004, το αναθεωρημένο κείμενο των αρχών αναφέρει για πρώτη φορά την αρχή της ισότητας στο κεφάλαιο που τιτλοφορείται «Πρώτο τμήμα ΙΙΙ. Ίση μεταχείριση των μετόχων»⁵². Στο σημείο 2 αναφέρεται το εξής: «οι μειοψηφούντες μέτοχοι πρέπει να προστατεύονται από τις καταχρηστικές ενέργειες των πλειοψηφούντων μετόχων, που διαπράττονται άμεσα ή έμμεσα ή προς το συμφέρον τους, και να διαθέτουν αποτελεσματικά ένδικα μέσα»⁵³. Στις σχετικές επεξηγηματικές παρατηρήσεις, στο τμήμα ΙΙΙ, διευκρινίζεται ότι υφίσταται ο κίνδυνος οι πλειοψηφούντες μέτοχοι να συμμετέχουν σε δραστηριότητες δυνάμενες να εξυτηρηθούν τα δικά τους συμφέροντα σε βάρος των μειοψηφούντων μετόχων⁵⁴. Πολυάριθμες μέθοδοι αναφέρονται ως δυνατότητες επίλυσης του προβλήματος, όπως για παράδειγμα η βελτίωση της τηρήσεως των δικαιωμάτων των μειοψηφούντων μετόχων, η βελτίωση της διαδόσεως των πληροφοριών, οι απαιτούμενες ειδικές πλειοψηφίες για ορισμένες αποφάσεις των μετόχων κ.λπ. Δικαίωμα εξαγοράς δεν αναφέρεται ρητώς. Αναφέρεται μόνον ότι υπό ορισμένες συνθήκες, «σε μερικές χώρες», επιβάλλεται ή επιτρέπεται στους ελέγχοντες μετόχους να αγοράζουν τα μερίδια των λοιπών μετόχων σε καθορισμένη από ανεξάρτητους πραγματογνώμονες τιμή. Έτσι, καθίσταται σαφές ότι, από απόψεως διεθνούς δικαίου, δεν υφίσταται αρχή της ίσης μεταχείρισεως στο εταιρικό δίκαιο.

Πράξεις των κοινοτικών οργάνων

81. Συμπεράσματα ως προς αυτή τη γενική αρχή δικαίου θα μπορούσαν ενδεχομένως να αντληθούν από το παράγωγο δίκαιο ή από άλλες πράξεις των κοινοτικών οργάνων. Πράγματι, πολλές κοινοτικές διατάξεις περιέχουν αναφορές σε υποχρέωση ίσης μεταχείρισεως των μετόχων εφόσον αυτοί βρίσκονται στην ίδια κατάσταση⁵⁵.

82. Έτσι, το αιτούν δικαστήριο αναφέρει στη διάταξη του περί παραπομπής τις ακόλουθες διατάξεις: το άρθρο 42 της οδηγίας 77/91, το σχήμα Γ, σημείο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 79/279, το οποίο επαναλήφθηκε με το άρθρο 65 της οδηγίας 2001/34 και το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας 204/25. Παραπομπές στην εν λόγω υποχρέωση περιλαμβάνονται επίσης σε άλλες οδηγίες στον τομέα των εταιριών, όπως είναι η οδηγία 2004/109, της οποίας το άρθρο 17, παράγραφος 1, ορίζει ότι «[ο] εκδότης μετοχών που έχουν εισαχθεί προς διαπραγμάτευση σε ρυθμιζόμενη αγορά διασφαλίζει την ίση μεταχείριση όλων των κατόχων μετοχών που βρίσκονται στην ίδια θέση». Το άρθρο 18, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής προβλέπει επιπλέον ότι «[ο] εκδότης χρεωστικών τίτλων που έχουν εισαχθεί προς διαπραγμάτευση σε ρυθμιζόμενη αγορά διασφαλίζει την ίση μεταχείριση όλων των κατόχων χρεωστικών τίτλων ίσης προτεραιότητας ως προς όλα τα δικαιώματα που ενσωματώνονται σε αυτούς τους χρεωστικούς τίτλους». Το ίδιο ισχύει για την

55 — Τίποτε αντίστοιχο δεν μπορεί να αντληθεί από τον κανονισμό (ΕΚ) 2157/2001 του Συμβουλίου, της 8ης Οκτωβρίου 2001, περί του καταστατικού της ευρωπαϊκής εταιρίας (SE) (ΕΕ L 294, σ. 1), ο οποίος άρχισε να ισχύει στις 8 Οκτωβρίου 2004. Ο κανονισμός αυτός δεν προβλέπει μien την ίση μεταχείριση των μετόχων ρητώς, δίνει εντούτοις τη δυνατότητα στα κράτη μέλη να εκδώσουν διατάξεις για την προστασία των μειοψηφούντων μετόχων.

52 — ΟΟΣΑ — Αρχές της Εταιρικής διακυβέρνησης — Νέο κείμενο 2004, Παρίσι, 2004, σ. 23.

53 — Όπ.π.

54 — Όπ.π. (σ. 44).

οδηγία 2007/36/ΕΚ, σχετικά με την άσκηση ορισμένων δικαιωμάτων από μετόχους εισηγμένων εταιριών⁵⁶, της οποίας το άρθρο 4 αναφέρει ότι «[η] εταιρία διασφαλίζει την ίση μεταχείριση όλων των μετόχων που βρίσκονται στην ίδια θέση όσον αφορά τη συμμετοχή και την άσκηση των δικαιωμάτων ψήφου στη γενική συνέλευση».

— Επιχειρήματα κατά του χαρακτηρισμού ως γενικής αρχής του δικαίου

Δεν υφίσταται συνταγματική ισχύς

83. Το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/25 επίσης προβλέπει ειδική υποχρέωση για την προστασία κατόχων συμμετοχών μειοψηφίας, για να διασφαλιστεί αποτελεσματικώς η ίση μεταχείριση όλων των μετόχων μετά από αλλαγή ελέγχου. Η ρύθμιση αυτή, η οποία διευκρινίζεται στην ένατη αιτιολογική σκέψη της εν λόγω οδηγίας, προβλέπει λεπτομερώς ότι το πρόσωπο που απαίτησε τον έλεγχο της εταιρίας πρέπει να έχει την υποχρέωση να κάνει προσφορά προς όλους τους κατόχους αξιογράφων της εν λόγω εταιρίας για την αγορά όλων των αξιογράφων τους, αυτό δε σε δίκαιη τιμή καθοριζόμενη ενιαίως.

84. Εντούτοις, εξετάζοντας προσεκτικά τις διατάξεις που αναφέρθηκαν πιο πάνω, καθίσταται σαφές ότι αυτές περιορίζονται κατ' ουσίαν στη ρύθμιση πολύ ειδικών περιπτώσεων του εταιρικού δικαίου, επιβάλλοντας ορισμένες υποχρεώσεις για την προστασία όλων των μετόχων. Επομένως, στερούνται του γενικού χαρακτήρα που είναι συμφυής εκ φύσεως με τις γενικές αρχές του δικαίου.

⁵⁶ — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Ιουλίου 2007, σχετικά με την άσκηση ορισμένων δικαιωμάτων από μετόχους εισηγμένων εταιριών (ΕΕ L 184, σ. 17).

85. Επιπλέον, δεν είναι όλες οι αναφερθείσες διατάξεις νομικά δεσμευτικές, όπως δείχνει η σύσταση 77/534/ΕΟΚ. Όπως και οι γνώμες, οι συστάσεις δεν αποτελούν σύμφωνα με το άρθρο 249, παράγραφος 5, ΕΚ δεσμευτικές

πράξεις των κοινοτικών οργάνων, οι οποίες ασφαλώς μπορούν να έχουν σημασία ως ερμηνευτικό βοήθημα, αλλά δεν είναι δυνατόν να αντληθούν από αυτές καθήκοντα ή δικαιώματα για τους ιδιώτες⁵⁷. Ο μη δεσμευτικός χαρακτήρας των διατάξεων της κοινοτικής αυτής πράξεως αποδεικνύεται εξάλλου από το γεγονός ότι η δυνατότητα, για όλους τους μετόχους μιας εταιρίας της οποίας ο έλεγχος μεταβιβάστηκε, να εκχωρήσουν τους τίτλους τους υπό τους αυτούς όρους, η οποία αναφέρεται στη δεκάτη έβδομη συμπληρωματική διάταξη του Κώδικα Συμπεριφοράς, χαρακτηρίζεται απλώς ως «ευκαία». Αυτό δεν αρκεί σε καμία περίπτωση για την καθιέρωση σε κοινοτικό επίπεδο του δικαιώματος εξαγοράς των μειοψηφούντων μετόχων έναντι των μετόχων ελέγχου. Συνεπώς, πρέπει να συμφωνήσει κανείς με τον ισχυρισμό της Επιτροπής και της Bertelsmann ότι το Δικαστήριο δεν πρέπει να δεχθεί ότι είναι δυνατή η άμεση επίκληση του περιεχομένου της εν λόγω συστάσεως προς στήριξη ατομικών νομικών θέσεων.

86. Οι επίδικες ρυθμίσεις χαρακτηρίζονται εμφανώς από την προσπάθεια του κοινοτικού νομοθέτη να εμποδίσει αυθαίρετες, ήτοι αντι-

κειμενικά μη δικαιολογημένες άνισες μεταχειρίσεις μεταξύ των μετόχων. Πάντως, δεν επιτρέπουν άμεσα το συμπέρασμα ότι υφίσταται γενική αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων υπό την έννοια του κοινοτικού δικαίου.

87. Όπως ήδη εξέθεσα, οι γενικές αρχές του δικαίου χαρακτηρίζονται πρωτίστως από το γεγονός ότι εντός της κοινοτικής έννομης τάξης επέχουν θέση συνταγματικών διατάξεων. Οι γενικές αρχές του δικαίου ενσωματώνουν κατά κανόνα θεμελιώδεις νομικές σκέψεις και αξίες που είναι ίδιες μιας έννομης τάξης. Επιπλέον, διακρίνονται από τους ειδικούς κανόνες του δικαίου, καθόσον έχουν κάποια γενική ισχύ και δεν περιορίζονται σε ορισμένο τομέα του δικαίου⁵⁸.

88. Η έννοια της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων διαφαίνεται σε όλο το εταιρικό δίκαιο της Κοινότητας και των κρατών μελών της και αποτελεί προδήλως σημαντικό ιδανικό στον εν λόγω τομέα δικαίου⁵⁹. Εντούτοις, έως τώρα δεν μπορεί να διεκδικήσει σε καμία έννομη τάξη την απόκτηση συνταγματικής ισχύος. Σε επίπεδο εθνικού δικαίου, όπως και στο κοινοτικό δίκαιο, η κωδικοποίησή της περιορίζεται μάλλον σε μεμονωμένες απλές νομοθετικές ρυθμίσεις.

57 — Η μη δεσμευτικότητα συστάσεων και γνώμων δεν σημαίνει πάντως ότι από νομικής απόψεως δεν έχουν καμία απολύτως σημασία [υπό την έννοια αυτή, Ruffert, M., Calliess/Ruffert (επιμέλεια), όπ.π., σημείο 126, σ. 2165]. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, τα εθνικά δικαστήρια, ανεξαρτήτως του μη δεσμευτικού χαρακτήρα των συστάσεων και του γεγονότος ότι από αυτές δεν μπορούν οι ιδιώτες να αντλούν δικαιώματα και να τα επικαλούνται ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, υποχρεούνται εντούτοις, να τις λαμβάνουν υπόψη κατά την επίλυση των ενώπιόν τους διαφορών. Αυτό ισχύει για παράδειγμα κατά την ερμηνεία εθνικών νομοθετικών διατάξεων για την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου ή για τη συμπλήρωση δεσμευτικών κοινοτικών διατάξεων (βλ. αποφάσεις της 15ης Ιουνίου 1976, 113/75, Frecassetti, Συλλογή τόμος 1976, σ. 375, της 9ης Ιουνίου 1977, 90/76, Van Ameyde, Συλλογή τόμος 1977, σ. 333, της 13ης Δεκεμβρίου 1989, C-322/88, Grimaldi, Συλλογή 1989, σ. 4407, σκέψη 9, και της 21ης Ιανουαρίου 1993, C-188/91, Deutsche Shell, Συλλογή 1993, σ. I-363, σκέψη 18).

58 — Ο Tridimas, T., όπ.π., σ. 1, θέτει το ζήτημα της διακρίσεως μεταξύ μιας γενικής αρχής του δικαίου και ενός ειδικού κανόνα. Κατά τη γνώμη του, η διάκριση αυτή, αφενός, έχει να κάνει με τη γενική ισχύ της εν λόγω αρχής, όπου «γενική» σημαίνει ότι η αρχή πρέπει να εμφανίζει έναν κάπως αφηρημένο χαρακτήρα. Αφετέρου, έχει να κάνει με τον λυσιτελή χαρακτήρα της αρχής αυτής εντός μιας έννομης τάξης.

59 — Βλ., επίσης, Verse, D., *Der Gleichbehandlungsgrundsatz im Recht der Kapitalgesellschaften*, Tübingen, 2006, σ. 2, ο οποίος αναφέρεται σε μία κεντρική αρχή του εταιρικού δικαίου.

Έλλειψη πεποιθήσεως δικαίου στη νομική επιστήμη

89. Από την εξέταση της θεωρίας προκύπτουν επιπλέον μεγάλες διαφορές ως προς την εκτίμηση του ακριβούς νομικού χαρακτήρα της έννοιας της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων και της συστηματικής της θέσεως στο εσωτερικό των εννόμων τάξεων των κρατών μελών. Ενώ μερικοί συγγραφείς ξεκινούν από μία «θεμελιώδη νομική αρχή του εταιρικού δικαίου»⁶⁰, άλλοι χαρακτηρίζουν την έννοια της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων απλώς ως «βασική ιδέα»⁶¹ ή «απλοποιημένο ιδανικό για την παρεμπόδιση αυθαίρετων άνισων μεταχειρίσεων εκ μέρους των εταιρικών οργάνων»⁶². Κάποιοι συγγραφείς θεωρούν ότι πρόκειται ακόμη και για «απόρροια από τη γενική αρχή της δικαιοσύνης, που δεν έχει την αρχική της βάση στον νόμο, αλλά είναι εκτός του δικαίου, πέραν του θετικού δικαίου»⁶³.

90. Ανεξαρτήτως της ακριβούς κατατάξεως, είναι εντούτοις προφανές ότι υπάρχει συμφωνία ως προς το ότι η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων δεν έχει ακριβή ορισμό, συνεπώς «εννοιολογικώς δεν μπορεί να γίνει αντιληπτή και αποτελεί απλώς ένα ελαστικό μέσο για την επίτευξη ορισμένων στόχων»⁶⁴. Δεδομένου ότι η αρχή αυτή δεν έχει ακριβή χαρακτήρα, όσον αφορά τη θεμελιώσή της, το πεδίο εφαρμογής της, το

περιεχόμενο και τις έννομες συνέπειες ενδεχομένων παραβιάσεων, η πλειοψηφία των συγγραφέων καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η αρχή αυτή πρέπει αναγκαστικά να συγκεκριμενοποιηθεί ως προς το περιεχόμενό της από τον νομοθέτη ή τη νομολογία για να μπορεί να τεθεί σ' εφαρμογή⁶⁵.

91. Οι εκθέσεις Winter I και Winter II⁶⁶ επίσης δεν μπορούν να παρατεθούν ως απόδειξη κοινής πεποιθήσεως στη θεωρία ή στις έννομες τάξεις των κρατών μελών όσον αφορά την ύπαρξη μιας τέτοιας γενικής αρχής του δικαίου.

92. Έτσι, από την έκθεση Winter I προκύπτει σαφώς ότι, πριν από την έκδοση της οδηγίας 2004/25, υπήρχαν μεταξύ των κρατών μελών πολυάριθμες διαφορές ως προς τη ρύθμιση των προσφορών εξαγοράς, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα οι προσφορές εξαγοράς να μην έχουν τις ίδιες πιθανότητες επιτυχίας εντός όλων των κρατών μελών και οι μέτοχοι να μη διαθέτουν τις αντίστοιχες δυνατότητες στα κράτη μέλη να προσφέρουν προς πώληση τις μετοχές τους. Η ομάδα εμπειρογνομόνων υποστήριξε για τον λόγο αυτόν μία ρύθμιση για τη διευκόλυνση των προσφορών εξαγοράς⁶⁷. Ομοίως, οι διατάξεις των κρατών μελών σχετικά με την καταβλητέα αντιπαροχή διέφεραν πάρα πολύ, όπου οι διαφορές αφορούσαν τόσο το επίπεδο όσο και τη φύση

60 — Υπό την έννοια αυτή, Verse, D., ό.π., σ. 557. Ο Mehringer, C., *Das allgemeine kapitalmarktrechtliche Gleichbehandlungsgrundsatz*, Baden-Baden, 2007, σ. 239, επίσης ξεκινά από μία γενική αρχή της ίσης μεταχειρίσεως στο δίκαιο της αγοράς κεφαλαίου που αποβαίνει προς όφελος των επενδυτών.

61 — Grundmann, S., *Europäisches Gesellschaftsrecht*, Χαϊδελβέργη, 2004, σ. 145.

62 — De Cordt, Y., *L'égalité entre actionnaires*, Βρυξέλλες, 2004, σ. 937.

63 — Βλ. Hütte, A., *Der Gleichbehandlungsgrundsatz im deutschen und französischen Recht der Personengesellschaften*, Άαχεν, 2003, σ. 180. Κατά την άποψη του Mehringer, C., ό.π., σ. 241, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως στο δίκαιο της αγοράς κεφαλαίου βασίζεται, από την άποψη της θεωρίας του δικαίου, στην έννοια της δικαιοσύνης.

64 — De Cordt, Y., ό.π., σ. 937.

65 — Υπό την έννοια αυτή, De Cordt, Y., ό.π., σ. 937. Έτσι, ο Mehringer, C., ό.π., σ. 18, επισφαιρίζει ότι οι αρχές δεν αποτελούν κανόνες και επομένως, κατ' αρχήν, δεν έχουν άμεση εφαρμογή. Θα πρέπει πάντοτε να προβάλλεται νομικός κανόνας, δυνάμενος να ερμηνευθεί, ή μία έννοια ως σημείο αφετηρίας ο Verse, D., ό.π., σ. 96, αναμένει ότι το Δικαστήριο στο μέλλον θα παράσχει γενικές κατευθύνσεις, που θα βαίνουν πέραν της συγκεκριμένης περιπτώσεως, προκειμένου να συγκεκριμενοποιηθεί η υποχρέωση της ίσης μεταχειρίσεως.

66 — Υπάρχουν στην ιστοσελίδα της Γενικής Διευθύνσεως Εσωτερικής Αγοράς της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (http://ec.europa.eu/internal_market/company/modern/index_de.htm).

67 — Βλ. έκθεση Winter I, κεφάλαιο I («ίδιες προϋποθέσεις για προσφορές εξαγοράς»), σ. 20, 21.

των αντιπαροχών που επρόκειτο να προταθούν⁶⁸. Για να υπάρχει επαρκής προβλεψιμότητα της εν λόγω αντιπαροχής, η οποία επιβάλλεται κατά τη γνώμη της ομάδας εμπειρογνομόνων προκειμένου να καταστεί δυνατή η καλή λειτουργία των κεφαλαιαγορών εντός της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, η ομάδα εμπειρογνομόνων συνέστησε ρητώς την καθιέρωση εναρμονισμένων κριτηρίων σε κοινοτικό επίπεδο.

93. Αν είχε υπάρξει γενική αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων, η οποία να είχε ρυθμίσει με επαρκή ακρίβεια τις λεπτομέρειες μιας προσφοράς εξαγοράς, όπως υπαινίσσεται η Audiolux για παράδειγμα⁶⁹, δεν θα είχε σταθεί αναγκαία η έκδοση εναρμονισμένων ρυθμίσεων σε κοινοτικό επίπεδο με σκοπό την υπέρβαση των διαφορών μεταξύ των νομοθεσιών των κρατών μελών. Οι εκθέσεις αυτές καθιστούν, αντιθέτως, εμφανές ότι υπήρχε επιτακτική ανάγκη να θεσπιστούν κανόνες σε κοινοτικό επίπεδο.

Έλλειψη γενικής ισχύος

94. Επιπροσθέτως, η έννοια της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων ισχύει μόνο στο εταιρικό δίκαιο της Κοινότητας και των κρατών μελών της, επομένως, σε ορισμένο τομέα του δικαίου, με συνέπεια να στερείται

γενικής ισχύος. Ακόμη ένα στοιχείο, που γενικώς χαρακτηρίζει τις γενικές αρχές του δικαίου, δεν πληρούται⁷⁰.

95. Η διαπίστωση αυτή διακρίνει σαφώς την έννοια της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ των μετόχων από τις γενικές αρχές συνταγματικής ισχύος που πράγματι αναγνωρίζονται ως γενικές αρχές από το Δικαστήριο, όπως η αρχή του κράτους δικαίου, αρχή κοινή σε όλα τα κράτη μέλη της Ενώσεως επί της οποίας η Ένωση βασίζεται σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 1, ΕΕ και η οποία αναγνωρίζεται από τη νομολογία του Δικαστηρίου και αποτυπώνεται πολλαπλώς σε επίπεδο παραγώγου δικαίου υπό τη μορφή της ασφάλειας δικαίου, του δικαιώματος ακροάσεως και της αποτελεσματικής ένδικης προστασίας.

96. Από αυτή την άποψη, τόσον η απουσία συνταγματικής ισχύος όσο και η απουσία γενικής ισχύος της εν λόγω εννοίας συνηγορούν κατά της κατατάξεώς της μεταξύ των γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου.

Δεν υφίσταται ακρίβεια ως προς την έννομη συνέπεια

97. Επομένως, κατ' αρχήν είναι περιττό το πρόσθετο ερώτημα αν υφίσταται γενική αρχή του δικαίου που προστατεύει τους μειοψη-

68 — Βλ. έκθεση Winter I, κεφάλαιο II («Δίκαιη τιμή στο πλαίσιο υποχρεωτικής προσφοράς»), σ. 55.

69 — Βλ. σ. 33 επ. των παρατηρήσεων της Audiolux.

70 — Βλ. σημείο 87 των παρούσων προτάσεων.

φούντες μετόχους μιας εταιρίας κατά τέτοιον τρόπο ώστε οι μειοψηφούντες μέτοχοι μιας εταιρίας να δικαιούνται, σε περίπτωση αποκτήσεως του ελέγχου της εταιρίας, σε πώληση των τίτλων τους υπό τους αυτούς όρους με εκείνους όλων των άλλων μετόχων.

98. Εντούτοις, ακόμη και αν το Δικαστήριο, αντίθετα απ' ό,τι υποστηρίζεται εδώ, δεχθεί ότι υφίσταται γενική αρχή της ίσης μεταχείρισης των μετόχων, κατά τη γνώμη μου θα υπάρχουν σοβαρές αμφιβολίες για το αν αυτή η γενική αρχή του δικαίου μπορεί, αυτή καθεαυτήν, να είναι επαρκώς ακριβής για να παραγάγει την επιδιωκόμενη από τους ενάγοντες της κύριας δίκης έννομη συνέπεια. Όπως ορθώς εξηγεί η Επιτροπή, μια τέτοια γενική αρχή του δικαίου θα ήταν υπερβολικά ακριβής για να μπορεί ακόμη να θεωρείται ως «γενική».

Απαγόρευση της περιγραφής της βουλήσεως του νομοθέτη

99. Οι διατάξεις που το αιτούν δικαστήριο αναφέρει στο πρώτο του προδικαστικό ερώτημα δεν περιέχουν ούτε μία ρύθμιση που να προβλέπει ρητώς την επιδιωκόμενη από τους ενάγοντες της κύριας δίκης έννομη συνέπεια.

100. Το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/25 που ρυθμίζει την υποχρέωση φυσικού ή νομικού προσώπου που αναλαμ-

βάνει τον έλεγχο εταιρίας να προβεί σε προσφορά, θα μπορούσε να αποτελεί εξαίρεση. Η διάταξη αυτή επιβάλλει στα κράτη μέλη να διασφαλίζουν ότι σε όλους τους κατόχους τίτλων θα γίνει προσφορά για όλους τους τίτλους τους σε δίκαιη τιμή. Η διάταξη αυτή συγκεκριμενοποιεί κατά κάποιο τρόπο το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', της ίδιας οδηγίας, το οποίο καθιερώνει τη γενική αρχή της ίσης μεταχείρισης μεταξύ των κατόχων τίτλων της υπό εξαγορά εταιρίας. Η τελευταία διάταξη προβλέπει επιπλέον ότι οι λοιποί κάτοχοι τίτλων πρέπει να προστατεύονται οσάκις ένα πρόσωπο αποκτά τον έλεγχο εταιρίας.

101. Πάντως, άμεση εφαρμογή της οδηγίας στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν νοείται. Αφενός, τα πραγματικά περιστατικά που οδήγησαν στη διαφορά της κύριας δίκης είναι προγενέστερα της ενάρξεως ισχύος της οδηγίας ή της λήξεως της προθεσμίας μεταφοράς, οπότε για το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου, κατά την επίδικη ημερομηνία, δεν είχε ακόμη αρχίσει να ισχύει η υποχρέωση εφαρμογής της οδηγίας⁷¹. Αυτό έχει δύο συνέπειες. Πρώτον, οι ενάγοντες της κύριας δίκης δεν μπορούν να επικαλεστούν άμεσα τη διάταξη αυτή. Δεύτερον, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η αναγνώριση γενικής αρχής της ίσης μεταχείρισης των μετόχων, που θα είχε κατ' ουσίαν το ίδιο έννομο αποτέλεσμα με το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/25, θα συνεπαγόταν κατ' ανάγκην αναδρομικό αποτέλεσμα

71 — Πράγματι, από το άρθρο 22 της οδηγίας 2004/25 προκύπτει ότι η οδηγία αυτή άρχισε να ισχύει την εικοστή ημέρα από τη δημοσίευσή της στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, ήτοι στις 22 Μαΐου 2004. Εξάλλου, το άρθρο 21, παράγραφος 1, αναφέρει ότι τα κράτη μέλη όφειλαν να θέσουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις προκειμένου να συμμορφωθούν με την παρούσα οδηγία το αργότερο μέχρι τις 20 Μαΐου 2006.

της οδηγίας 2004/25, πράγμα το οποίον όμως, προδήλως, δεν μπορεί να αποτελεί την πρόθεση του κοινοτικού νομοθέτη, δεδομένου ότι η έκδοση ειδικής ρυθμίσεως θα ήταν στην περίπτωση αυτή περιττή.

102. Πράγματι, από την πρώτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2004/25 προκύπτει ότι, σύμφωνα με το άρθρο 44, παράγραφος 2, σημείο ζ', ΕΚ, ήταν απαραίτητος ο συντονισμός ορισμένων εγγυήσεων που υφίστανται εντός των κρατών μελών, προκειμένου αυτές να καταστούν ισοδύναμες σε ολόκληρη την Κοινότητα. Το γεγονός ότι στον τομέα αυτόν ήταν αναγκαία η παρέμβαση του κοινοτικού νομοθέτη για να καθορίσει ακριβή καθήκοντα, τα οποία πρέπει να τηρούνται από τους επιχειρηματίες, και να προσδιορίσει τις λεπτομέρειες σύμφωνα με τις οποίες έπρεπε να πραγματοποιούνται η ίση μεταχείριση των μετόχων, δείχνει ότι δεν υπήρχε ούτε πριν ούτε μετά την έναρξη ισχύος της οδηγίας 2004/25 γενική αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων που να είναι νομικώς αυτάρκης.

Τήρηση της θεσμικής ισορροπίας

103. Επιπλέον, η αναγνώριση από το Δικαστήριο γενικής αρχής της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων η οποία, λόγω του ακριβούς χαρακτήρα της από απόψεως ουσιαστικού δικαίου, αντιστοιχεί μάλλον με κανόνα δικαίου, θα ενείχε τον κίνδυνο να μη ληφθεί υπόψη η θεσμική ισορροπία την οποία θέλησε η Συνθήκη, αφού μάλιστα η νομοθετική αρμοδιότητα της Κοινότητας ασκείται από το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο από κοινού.

104. Η θεσμική ισορροπία εντός της Κοινότητας δεν στηρίζεται στην αρχή της διακρίσεως των εξουσιών υπό την έννοια του συνταγματικού δικαίου⁷², αλλά στην αρχή της διακρίσεως των λειτουργιών, δυνάμει της οποίας οι λειτουργίες της Κοινότητας πρέπει να ασκούνται από τα θεσμικά όργανα στα οποία η Συνθήκη ανέθεσε τα συναφώς καταλληλότερα μέσα. Αντίθετα προς την αρχή της διακρίσεως των εξουσιών, η οποία αποσκοπεί μεταξύ άλλων στην προστασία του ατόμου μετριάζοντας την εξουσία του κράτους, η αρχή της διακρίσεως των λειτουργιών έχει ως σκοπό να εξασφαλίζει την αποτελεσματική επίτευξη των κοινοτικών στόχων⁷³.

72 — Η διάκριση των εξουσιών αποτελεί θεμελιώδη αρχή οργανώσεως των περισσότερων σύγχρονων δημοκρατικών συνταγμάτων, η οποία ανάγεται στις διδασκαλίες των Thomas Locke (1632-1704), Charles de Montesquieu (1689-1755) και Emmanuel Kant (1724-1804) και η οποία αποτελεί συστατικό στοιχείο ενός κράτους δικαίου. Η πολιτική εξουσία του κράτους κατανέμεται δυνάμει της διακρίσεως των εξουσιών σε διάφορες λειτουργίες. Με τον αμοιβαίο έλεγχο των εξουσιών επιδιώκεται ο μετριασμός της κρατικής εξουσίας. Παραδοσιακά, πρόκειται για τη νομοθετική, την εκτελεστική και τη δικαστική εξουσία. Ο Montesquieu διαπίστωνε, έτσι, στο έργο του *Το πνεύμα των νόμων* που δημοσιεύθηκε το 1748: «οσάκις, στο ίδιο πρόσωπο ή στην ίδια υπηρεσιακή αρχή, συγκεντρώνονται η νομοθετική και η εκτελεστική εξουσία, δεν υφίσταται καμία ελευθερία διότι θα πρέπει να φοβάται κανείς ότι ο ίδιος μονάρχης ή η ίδια γερούσια θα εκδώσει τυραννικούς νόμους για να τους εκτελέσει στη συνέχεια κατά τρόπο τυραννικό. Επίσης δεν υπάρχει ελευθερία αν η δικαστική εξουσία δεν διακρίνεται της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας. Αν συζεύγνυται με τη νομοθετική εξουσία, η εξουσία επί της ζωής και της ελευθερίας των πολιτών θα είναι αυθαίρετη: διότι ο δικαστής θα είναι νομοθέτης. Αν συζεύγνυται με την εκτελεστική εξουσία, ο δικαστής θα μπορεί να έχει τη δύναμη ενός δυνάστη. Τα πάντα θα χάνονταν αν ο ίδιος άνθρωπος ή το ίδιο σώμα των ισχυρών ή των ευγενών ή του λαού ασκούσαν τις τρεις αυτές εξουσίες: την έκδοση των νόμων, την εκτέλεση των δημοσίων αποφάσεων και την κρίση των εγκλημάτων ή των διαφορών των ιδιωτών».

73 — Υπό την έννοια αυτή, Hummer, M., Obwexer, W., ό.π., σ. 178, σέψη η 653 η Sargiannidou, E., ό.π., σ. 122, ομιλεί επίσης για μια «κατανομή λειτουργιών». Σύμφωνα με τον Oppermann, T., ό.π., άρθρο 5, σημείο 5, σ. 80, στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η διάκριση των κρατικών εξουσιών μεταξύ της νομοθετικής, της εκτελεστικής και της δικαστικής έχει πάρει τη μορφή ειδικής θεσμικής ισορροπίας μεταξύ των κοινοτικών οργάνων. Ειδικότερα, μεταξύ του Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής κατανέμονται τα καθήκοντα διαφορετικά απ' ό,τι σε κρατικό επίπεδο. Και στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα υπάρχουν αμοιβαίοι έλεγχοι και ισορροπία των εξουσιών («checks and balances»). Η θεσμική ισορροπία των οργάνων αντικατοπτρίζει θεμελιώδη αρχή του κράτους δικαίου. Επιτάσσει κάθε όργανο να ασκεί τις αρμοδιότητές του σεβόμενο τις αρμοδιότητες των άλλων οργάνων και οι παραβάσεις αυτού του κανόνα να μπορούν να τιμωρούνται μέσω του ελέγχου του Δικαστηρίου.

105. Έχοντας επίγνωση αυτού του γεγονότος, το Δικαστήριο ήδη το 1958 στο πλαίσιο των αποφάσεών του *Meroni* κατά Ανωτάτης Αρχής⁷⁴, κατόπιν δε με πάγια νομολογία, δημιούργησε την έννοια της «θεσμικής ισορροπίας» βασιζόμενο σε συνολική επισκόπηση των αρχών οργανώσεως και των εξουσιοδοτήσεων που περιλαμβάνονται στις ιδρυτικές συνθήκες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ειδικότερα τη Συνθήκη ΕΚ, και της ανέθεσε τον ρόλο κανονιστικής αρχής υποκειμένης σε δικαστικό έλεγχο⁷⁵.

106. Όπως το Δικαστήριο διαπίστωσε με την απόφαση *Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου*⁷⁶, η Συνθήκη έχει δημιουργήσει ένα σύστημα κατανομής των αρμοδιοτήτων μεταξύ των διαφόρων θεσμικών οργάνων της Κοινότητας, το οποίο προβλέπει για κάθε όργανο τη δική του αποστολή στο πλαίσιο του θεσμικού πλέγματος της Κοινότητας και της πραγματοποίησής των καθηκόντων που του έχουν ανατεθεί. Η διαφύλαξη της θεσμικής ισορροπίας επιβάλλει κάθε όργανο να ασκεί τις αρμοδιότητές του σεβόμενο τις αρμοδιότητες των άλλων οργάνων. Απαιτεί, επίσης, οι ενδεχόμενες παραβιάσεις να μπορούν να τιμωρούνται. Το Δικαστήριο με την ίδια απόφαση διαπίστωσε επιπλέον ότι σε αυτό απόκειται σύμφωνα με τις συνθήκες να επαγρυπνεί για τη διαφύλαξη του δικαίου κατά την ερμηνεία τους και την εφαρμογή τους. Επομένως, πρέπει να είναι σε θέση να εξασφαλίζει τη διατήρηση της θεσμικής ισορροπίας και, συνεπώς, τον δικαστικό έλεγχο του σεβασμού των αρμοδιοτήτων των κοινοτικών οργάνων⁷⁷.

107. Το Δικαστήριο, ως όργανο της Κοινότητας υπό την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, ΕΚ, επίσης αποτελεί μέρος της εν λόγω θεσμικής ισορροπίας. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται ότι το Δικαστήριο, υπό την ιδιότητά του του δικαστικού οργάνου της Κοινότητας που καλείται σύμφωνα με το άρθρο 220, παράγραφος 1, ΕΚ στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του να διαφυλάσσει το δίκαιο κατά την ερμηνεία και εφαρμογή της Συνθήκης, σέβεται τις αρμοδιότητες του Συμβουλίου και του Κοινοβουλίου στον νομοθετικό τομέα⁷⁸. Αυτό προϋποθέτει κατ' ανάγκη ότι, αφενός, το Δικαστήριο αφήνει στον κοινοτικό νομοθέτη το καθήκον να νομοθετεί στον τομέα του εταιρικού δικαίου, το οποίο του ανατέθηκε με τη Συνθήκη, και, αφετέρου, εξακολουθεί να επιδεικνύει την απαιτούμενη επιφυλακτικότητα κατά τη διαμόρφωση γενικών αρχών του κοινοτικού δικαίου, οι οποίες ίσως θα μπορούσαν να είναι αντίθετες προς τους στόχους του νομοθέτη. Το Δικαστήριο μπορεί μεν να καταφεύγει στις γενικές αρχές του δικαίου προκειμένου να βρίσκει, ενόψει των στόχων της Συνθήκης, κατάλληλες λύσεις για τα ερμηνευτικά προβλήματα που του έχουν υποβληθεί. Εντούτοις, δεν μπορεί να αντικαθιστά τον κοινοτικό νομοθέτη, αν υφιστάμενο ρυθμιστικό κενό μπορεί να πληρωθεί από τον τελευταίο⁷⁹.

74 — Αποφάσεις της 13ης Ιουνίου 1958, 9/56 (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 174), και 10/56 (Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 227).

75 — Βλ. αποφάσεις της 17ης Δεκεμβρίου 1970, 25/70, *Köster* και *Berodt & Co.* (Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 617, σκέψη 9), και *Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου* (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 45, σκέψη 21).

76 — Απόφαση της 22ας Μαΐου 1990, 70/88 (Συλλογή 1990, σ. I-2041, σκέψεις 21 και 22).

77 — Απόφαση *Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου* (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 76, σκέψη 23).

78 — Η *Sariyannidou*, Ε., όπ.π. (υποσημείωση 15), σ. 137, έχει τη γνώμη ότι το άρθρο 220 ΕΚ αναθέτει τελικώς στο Δικαστήριο την αρμοδιότητα να καθορίζει τι είναι «δίκαιο», χωρίς πάντως η συναφής αρμοδιότητά του να οροθετείται σαφώς. Στο πλαίσιο της διαμορφώσεως γενικών αρχών του δικαίου, το Δικαστήριο έκανε ευρέως χρήση της αρμοδιότητάς του για την εξέλιξη του δικαίου μέσω της νομολογίας. Η συγγραφέας φοβάται ότι αυτό θα μπορούσε να εξαλείψει τα όρια μεταξύ δικαστικής και πολιτικής δραστηριότητας.

79 — Υπό την έννοια αυτή, *Louis, J.-V., Lordre juridique communautaire*, 6η έκδ., Βρυξέλλες/Λουξεμβούργο, 1993, σ. 119, 120. Κατά την άποψη του συγγραφέα, το Δικαστήριο δεν μπορεί να κάνει χρήση των υφισταμένων κενών στο κοινοτικό δίκαιο για να αντικαταστήσει τον κοινοτικό νομοθέτη. Αντίθετως, πρέπει να επιδείξει την αναγκαία επιφυλακτικότητα («judicial self-restraint»).

108. Η νομοθεσία πραγματοποιείται κατά κανόνα μετά από στάθμιση διαφορετικών πολιτικών και εταιρικών συμφερόντων τα οποία υποστηρίζονται από τα όργανα και τις ομάδες που συμμετέχουν στη νομοθετική διαδικασία. Εκτός της σχετικής δημοκρατικής νομιμοποίησης, διαθέτουν την απαιτούμενη πραγματολογική γνώση για να ανταποκριθούν στην πολιτική ευθύνη που τους έχει ανατεθεί. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να υπομνηστεί ότι τα κοινοτικά δικαστήρια έχουν ρητώς αναγνωρίσει με τη νομολογία τους τα προνόμια σταθμίσεως και αποφάσεως του κοινοτικού νομοθέτη σε ορισμένους τομείς του δικαίου⁸⁰.

109. Επιπλέον, οι διατυπωθείσες από την Ιρλανδία επιφυλάξεις⁸¹ αξίζουν επίσης να ληφθούν υπόψη. Αυτή επισημαίνει ορθώς ότι, ενόψει της πολυπλοκότητας του κοινοτικού δικαίου και της ποικιλίας των ρυθμίσεων των κρατών μελών, οι οποίες συχνά

συνδέονται με τα οικονομικά δεδομένα κάθε κράτους μέλους, επιβάλλεται προσοχή. Ορθώς επισημαίνει ότι τροποποίηση του εταιρικού δικαίου, είτε διά της νομοθετικής οδού είτε μέσω της νομολογίας, πρέπει να γίνει μόνο μετά από ώριμη σκέψη. Ο κοινοτικός νομοθέτης είναι συναφώς ο καλύτερα τοποθετημένος για να εναρμονίσει τις θέσεις των μεμονωμένων κρατών μελών μεταξύ τους. Αν το Δικαστήριο αναγνωρίσει γενική αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων, όπως ζητούν οι ενάγοντες της κύριας δίκης, οι συνέπειες θα είναι απρόβλεπτες.

110. Τέλος, ως προς τη λειτουργία των γενικών αρχών του δικαίου που συνίσταται στην κάλυψη των κενών⁸², πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η προσφυγή σ' αυτές επιβάλλεται λιγότερο σε τομείς με πλήθος ρυθμίσεων, όπως το δίκαιο των εταιριών, απ' ό,τι συμβαίνει σε τομείς που είναι λιγότερο αυστηρά ρυθμισμένοι.

80 — Βλ. απόφαση του Πρωτοδικείου της 6ης Οκτωβρίου 2005, T-22/02 και T-23/02, Sumitomo Chemical και Sumika Fine Chemicals κατά Επιτροπής (Συλλογή 2005, σ. II-4065, σκέψεις 82 επ.). Με αυτήν, το Πρωτοδικείο αναγνώρισε την αρμοδιότητα του κοινοτικού νομοθέτη για τον καθορισμό των προθεσμιών παραγραφής. Κατά την άποψη του Πρωτοδικείου, η έκταση στην οποία γίνεται προσφυγή στην παραγραφή απορρέει από συμβιβασμό μεταξύ των απαιτήσεων της ασφάλειας δικαίου και εκείνων της νομιμότητας σε συνάρτηση με τις ιστορικές και κοινωνικές περιστάσεις που επικρατούν σε μια συγκεκριμένη εποχή. Για τον λόγο αυτόν, η παραγραφή εμπίπτει αποκλειστικώς στην επιλογή του νομοθέτη. Βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 31ης Μαΐου 2001, C-122/99 P και C-125/99 P, D και Σουηδία κατά Συμβουλίου (Συλλογή 2001, σ. I-4319, σκέψεις 37 επ.). Με την απόφαση αυτή το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο κοινοτικός δικαστής δεν μπορεί να ερμηνεύσει τον ΚΥΚ κατά τρόπο που να εξομοιώνει τον γάμο με νομικά καθεστώτα, όπως η καταχωρηθείσα συμβίωση ομοφύλων, που διακρίνονται από αυτόν. Μόνο στον νομοθέτη εναπόκειται να λάβει ενδεχομένως μέτρα ικανά να επηρεάσουν την κατάσταση αυτή, για παράδειγμα τροποποιώντας τον ΚΥΚ. Βλ., επίσης, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 24ης Σεπτεμβρίου 2002, C-74/00 P και C-75/00 P, Falck και Acciaierie di Bolzano κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. I-7869, σκέψη 139), της 2ας Οκτωβρίου 2003, C-172/01 P, C-175/01 P, C-176/01 P και C-180/01 P, International Power κ.λπ. κατά NALOO (Συλλογή 2003, σ. I-11421, σκέψη 106), και της 7ης Ιανουαρίου 2004, C-117/01, K.B. (Συλλογή 2004, σ. I-541, σκέψη 28).

81 — Βλ. σημεία 39 έως 45 των παρατηρήσεων της Ιρλανδίας.

Απαιτήσεις της ασφάλειας δικαίου

111. Λόγοι προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και ασφάλειας δικαίου θα έπρεπε επίσης να ωθούν τον δικαστή να

82 — Βλ. σημείο 68 των παρούσων προτάσεων.

επιδεικνύει κάποια επιφυλακτικότητα. Οι αρχές της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της ασφάλειας δικαίου αποτελούν μέρος της κοινοτικής έννομης τάξης. Για τον λόγο αυτόν πρέπει να τηρούνται από τα κοινοτικά θεσμικά όργανα αλλά και από τα κράτη μέλη κατά την άσκηση των εξουσιών που τους αναθέτουν οι κοινοτικές οδηγίες⁸³.

112. Η αρχή της ασφαλείας δικαίου αποβλέπει στο να εξασφαλίζει το προβλέψιμο των καταστάσεων και των εννόμων σχέσεων που διέπει το κοινοτικό δίκαιο⁸⁴. Πάντως, η αναγνώριση γενικής αρχής της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων θα ήγειρε πολλά ερωτήματα σχετικά με το ακριβές καθ' ύλην και το προσωπικό πεδίο εφαρμογής της, καθώς και με τα χρονικά όρια εφαρμογής της. Το Δικαστήριο θα έπρεπε στην περίπτωση αυτή, ενδεχομένως, να καθορίσει ποιες προϋποθέσεις θα πρέπει να πληρούνται στη συγκεκριμένη περίπτωση, ώστε η εν λόγω γενική αρχή του δικαίου να έχει εφαρμογή.

113. Ο καθορισμός του ακριβούς χρόνου από τον οποίο η εν λόγω γενική αρχή του δικαίου μπορεί να εφαρμόζεται στο κοινοτικό δίκαιο επίσης θα δημιουργούσε προβλήματα. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η αναγνώριση αυτής της αρχής θα είχε τελικώς ως αποτέλεσμα αναδρομική εφαρμογή του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/25, πράγμα το οποίο θα παραβίαζε την αρχή της μη αναδρομικότητας ενόψει της σαφούς αποφάσεως του νομοθέτη όσον αφορά τον ακριβή χρόνο ενάρξεως της ισχύος της ρυθμίσεως αυτής.

Η αρχή της ασφάλειας δικαίου απαγορεύει γενικώς την έναρξη της ισχύος μιας κοινοτικής νομικής πράξεως σε ημερομηνία προγενέστερη της δημοσίευσής της. Κατ' εξαίρεση όμως μπορεί να συμβαίνει το αντίθετο, οσάκις το απαιτεί ο προς το γενικό συμφέρον επιδιωκόμενος σκοπός και τηρείται δεόντως η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη των ενδιαφερομένων⁸⁵. Στην υπό κρίση υπόθεση, εντούτοις, δεν βλέπω γιατί θα ήταν προς το γενικό συμφέρον η παραβίαση της αρχής της μη αναδρομικότητας.

γ) Πρόταση

114. Βάσει των προεκτεθέντων καταλήγω στο συμπέρασμα ότι, στο κοινοτικό δίκαιο, δεν υφίσταται γενική αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων, η οποία να προστατεύει τους μειοψηφούντες μετόχους εταιρίας σε περίπτωση αποκτήσεως του ελέγχου από άλλη εταιρία, και μάλιστα κατά τρόπον ώστε αυτοί να δικαιούνται σε πλήρη των τίτλων τους υπό τους ίδιους όρους με τους άλλους μετόχους.

115. Λαμβάνοντας υπόψη το συμπέρασμα αυτό, δεν θεωρώ αναγκαίο να εξεταστεί η απόφαση Mangold. Προϋπόθεση για τη δυνατότητα εφαρμογής της νομολογίας αυτής στην υπόθεση της κύριας δίκης είναι

83 — Απόφαση της 26ης Απριλίου 2005, C-376/02, «Goed Wonen» (Συλλογή 2005, σ. I-3445, σκέψη 32).

84 — Απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Φεβρουαρίου 1996, C-63/93, Duff κ.λπ. (Συλλογή 1996, σ. I-569, σκέψη 20), και απόφαση του Πρωτοδικείου της 31ης Ιανουαρίου 2002, T-206/00, Hult κατά Επιτροπής (Συλλογή Υπ. Υπ. 2002, σ. I-A-19 και II-81, σκέψη 38).

85 — Βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 1991, C-368/89, Crispolti (Συλλογή 1991, σ. I-3695, σκέψη 17), της 29ης Απριλίου 2004, C-487/01 και C-7/02, Gemeente Leusden και Holin Groep (Συλλογή 2004, σ. I-5337, σκέψη 59), και «Goed Wonen» (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 83, σκέψη 33) βλ., επίσης, ΕΔΔΑ, απόφαση National & Provincial Building Society κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 23ης Οκτωβρίου 1997, *Recueil des arrêts et décisions* 1997-VII, § 80.

η αναμφισβήτητη αναγνώριση γενικής αρχής του κοινοτικού δικαίου, η οποία καθιστά δυνατή την εφαρμογή ακριβώς της εν λόγω γενικής αρχής πριν ακόμη αρχίσει να ισχύει ειδική ρύθμιση του παραγώγου δικαίου με κατ' ουσίαν όμοιο ρυθμιστικό περιεχόμενο. Έτσι, το Δικαστήριο διαπίστωσε με την απόφαση Mangold ότι η αρχή της ίσης μεταχείρισης στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας δεν καθιερώνεται από την οδηγία 2000/78, αυτή καθεαυτή, αλλ' ότι πρόκειται για γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου. Το Δικαστήριο στηρίζει το συμπέρασμα αυτό στη διαπίστωση ότι η απαγόρευση της διακρίσεως λόγω ηλικίας πηγάζει από διάφορες διεθνείς πράξεις και από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών⁸⁶. Εντούτοις, όπως ήδη διαπιστώθηκε, η προϋπόθεση αυτή δεν συντρέχει στην παρούσα περίπτωση.

2. Επί του δευτέρου ερωτήματος

116. Επομένως, δεν είναι αναγκαίο κατ' αρχήν να δοθεί απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα. Τα όσα ακολουθούν εκτίθενται μόνο για την περίπτωση που, αντίθετα προς την υποστηριζόμενη εδώ άποψη, το Δικαστήριο απαντήσει καταφακτικώς στο πρώτο ερώτημα.

117. Καταρχάς διαπιστώνεται ότι οι διατάξεις που παρατίθενται από το αιτούν δικαστήριο στο πρώτο προδικαστικό του ερώτημα επιβαρύνουν με υποχρεώσεις μόνον τον εκδότη μετοχών και την εταιρία και όχι τους μετόχους στη μεταξύ τους σχέση.

118. Ενώ τα άρθρα 17 και 18 της οδηγίας 2004/109 καθορίζουν τις υποχρεώσεις του εκδότη μετοχών, το άρθρο 4 της οδηγίας 2007/35 επιβάλλει στην εταιρία υποχρέωση ίσης μεταχείρισεως. Αντιθέτως, το άρθρο 42 της οδηγίας 77/91 δεν διευκρινίζει σε ποιον πρέπει να απευθύνονται οι νομοθεσίες των κρατών μελών που εκδίδονται για να θέσουν σε εφαρμογή την εν λόγω οδηγία και να διασφαλίσουν ίση μεταχείριση των μετόχων⁸⁷. Εντούτοις, όλες οι διατάξεις της οδηγίας αυτής αφορούν ενέργειες της ίδιας εταιρίας, όπως είναι η ίδρυση ανώνυμης εταιρίας καθώς και η διατήρηση, η αύξηση και η μείωση του κεφαλαίου της και η υποχρεωτική εξαγορά των μετοχών από την εταιρία. Στο μέτρο που προβλέπεται γι' αυτό απόφαση της Γενικής Συνελεύσεως, όπως για παράδειγμα συμβαίνει στην περίπτωση αυξήσεως του κεφαλαίου σύμφωνα με το άρθρο 25, παράγραφος 1, της οδηγίας 77/91, αυτή πρέπει να λαμβάνεται τηρουμένης της αρχής της ίσης μεταχείρισεως. Από αυτό μπορεί να συναχθεί ότι τα εταιρικά όργανα δεσμεύονται από την αρχή της ίσης μεταχείρισεως, αλλ' όχι οι ίδιοι οι μέτοχοι.

⁸⁶ — Απόφαση Mangold (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 8, σκέψεις 74 και 75).

⁸⁷ — Έχω ήδη αναφέρει το αρκετά αόριστο κανονιστικό περιεχόμενο του άρθρου 42 της οδηγίας 77/91 στο σημείο 60 των προτάσεων μου της 4ης Σεπτεμβρίου 2008, στην υπόθεση Επιτροπή κατά Ισπανίας (απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2008, C-338/06, Συλλογή 2008, σ. I-10139).

119. Η διαπίστωση αυτή ανταποκρίνεται επίσης στην άποψη που υποστηρίζει η πλειοψηφία των συγγραφέων. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, η εταιρία είναι ο μόνος άμεσος αποδέκτης της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως του εταιρικού δικαίου⁸⁸. Αντιθέτως, η μόνη υποχρέωση που έχουν οι εταίροι έναντι αλλήλων είναι υποχρέωση πίστης⁸⁹, η οποία ως τοιαύτη υποχρεώνει τον εταίρο, κατά την άσκηση των εταιρικών δικαιωμάτων του, να λαμβάνει υπόψη του τα συμφέροντα των συνεταίρων του. Άλλες υποχρεώσεις του μετόχου έναντι των λοιπών μετόχων, αντιθέτως, δεν είναι δυνατόν να συναχθούν.

120. Η δυνατότητα των εναγόντων της κύριας δίκης να επικαλεστούν άμεσα γενική αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων διαψεύδεται εξάλλου από το γεγονός ότι οι γενικές αρχές του δικαίου κατ' αρχήν δεσμεύουν μόνον τα κοινοτικά όργανα και τα κράτη μέλη, καθώς και τις υποδιαιρέσεις τους, όχι όμως τους ιδιώτες στις μεταξύ τους σχέσεις⁹⁰. Αυτό μπορεί να αιτιολογηθεί τόσο λόγω της προελεύσεως όσο και λόγω του σκοπού των γενικών αρχών του δικαίου, που συνίστανται στην προστασία του ιδιώτη από τις παράνομες προσβολές των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκ μέρους των αρχών⁹¹.

121. Από την άλλη πλευρά, δεν μπορεί να μη ληφθεί υπόψη ότι το κοινοτικό δίκαιο δημιουργεί επίσης, σε ορισμένες περιπτώσεις, υποκειμενικά δικαιώματα στο πλαίσιο των

σχέσεων μεταξύ ιδιωτών. Αυτό ισχύει, για παράδειγμα, για διατάξεις του παραγώγου δικαίου⁹². Οι κανόνες αυτοί, πάντως, επιβάλλουν υποχρεώσεις στους ιδιώτες κατά κανόνα μετά τη μεταφορά τους στο εθνικό δίκαιο ή στο πλαίσιο της σύμφωνης προς την οδηγία ερμηνείας, δεδομένου ότι οι οδηγίες αυτές καθεαυτές δεν έχουν οριζόντιο αποτέλεσμα⁹³. Από την άλλη πλευρά, η νομολογία αναγνωρίζει ότι ορισμένες διατάξεις του πρωτογενούς δικαίου, όπως η απαγόρευση των διακρίσεων στα άρθρα 12 ΕΚ, 39 ΕΚ, 49 ΕΚ και 141 ΕΚ, μπορούν να έχουν οριζόντιο αποτέλεσμα⁹⁴.

122. Πάντως, η απόφαση Mangold δεν μπορεί να αναφερθεί προς στήριξη της δυνατότητας άμεσης επικλήσεως γενικών αρχών του δικαίου στο πλαίσιο των σχέσεων μεταξύ ιδιωτών, δεδομένου ότι το Δικαστήριο δεν εξέτασε στο πλαίσιο της υποθέσεως αυτής το ερώτημα αν η απαγόρευση των διακρίσεων

88 — Hütte, A., όπ.π., σ. 71, 82 De Cordt, Y., όπ.π., σ. 255, 259 Verse, D., όπ.π., σ. 562 H üffer, U., *Kommentar zum Aktiengesetz*, 5η έκδ., Μόναχο, 2002, §53a, σημείο 4, σ. 250.

89 — Hütte, A., όπ.π. 63, σ. 72.

90 — Υπό την έννοια αυτή, Tridimas, T., όπ.π., σ. 36, 44.

91 — Όπ.π. (σ. 47).

92 — Βλ., π.χ., οδηγία 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 2000, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής (ΕΕ L 180, σ. 2), οδηγία 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία (ΕΕ L 303, σ. 16), και οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Οκτωβρίου 1995, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών (ΕΕ L 281, σ. 31).

93 — Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η αρχή της ασφάλειας δικαίου δεν επιτρέπει να δημιουργούνται με τις οδηγίες υποχρεώσεις για τους ιδιώτες. Συνεπώς, ένας ιδιώτης δεν μπορεί να επικαλεσθεί την οδηγία αυτή καθεαυτήν (βλ. αποφάσεις της 26ης Φεβρουαρίου 1986, 152/84, Marshall, Συλλογή 1986, σ. 723, σκέψη 48, της 14ης Ιουλίου 1994, C-91/92, Faccini Dori, Συλλογή 1994, σ. I-3325, σκέψη 20, και της 7ης Ιανουαρίου 2004, C-201/02, Wells, Συλλογή 2004, σ. I-723, σκέψη 56).

94 — Έτσι συμβαίνει, μεταξύ άλλων, με το άρθρο 141 ΕΚ όσον αφορά την αρχή της ισότητας των αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών εργαζομένων για ίδια εργασία ή για εργασία ίδιας αξίας. Το Δικαστήριο έχει καταστήσει σαφές με τη νομολογία του ότι η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω ιθαγενείας, η οποία διακηρύσσεται στα άρθρα 12 ΕΚ, 39 ΕΚ και 49 ΕΚ, εφαρμόζεται και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών (βλ. αποφάσεις της 12ης Δεκεμβρίου 1974, 36/74, 1974, 1405, Walrave, Συλλογή τόμος 1974, σ. 563, της 8ης Απριλίου 1976, 43/75, Συλλογή τόμος 1976, σ. 175, Bosman, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 47, και της 6ης Ιουνίου 2000, C-281/98, Angonese, Συλλογή 2000, σ. I-1439, σκέψη 36).

λόγω ηλικίας έχει επίσης οριζόντιο αποτέλεσμα⁹⁵. Ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η δίκη από την οποία προήλθε εκείνη η υπόθεση αποτελούσε διαφορά του αστικού δικαίου, το Δικαστήριο κλήθηκε κατ' ουσίαν να αποφανθεί προδικαστικώς επί του ερωτήματος αν το κοινοτικό δίκαιο απαγορεύει εθνική κανονιστική ρύθμιση που επιτρέπει, χωρίς περιορισμούς, τη σύναψη συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, οσάκις ο εργαζόμενος έχει συμπληρώσει την ηλικία των πενήντα δύο ετών. Επρόκειτο επομένως πρωτίστως για το ερώτημα της συμβατότητας εθνικού δικαίου με τις προδιαγραφές του κοινοτικού δικαίου.

απάντηση στα δύο προηγηθέντα ερωτήματα θα ήταν καταφατική. Επειδή εν προκειμένω υποστηρίζεται ότι δεν υφίσταται γενική αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων και έχω ήδη λάβει θέση, στο πλαίσιο του πρώτου και του δεύτερου ερωτήματος, επί των βασικών νομικών ερωτημάτων, κατά τη γνώμη μου, η απάντηση στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα παρέλκει.

123. Κατόπιν όλων αυτών, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί ως απάντηση ότι γενική αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων, αν δεχθούμε ότι υπάρχει τέτοια αρχή στο κοινοτικό δίκαιο, θα μπορούσε να εφαρμοστεί μόνο στις σχέσεις μεταξύ εταιρίας και των μετόχων της.

Γ — Συμπεράσματα

3. Επί του τρίτου ερωτήματος

124. Το τρίτο προδικαστικό ερώτημα υποβλήθηκε μόνο για την περίπτωση που η

125. Συνοψίζοντας, το πρώτο στοιχείο που συνηγορεί κατά της αναγνώρισεως αυτής της γενικής αρχής του δικαίου είναι το γεγονός ότι η ίση μεταχείριση των μετόχων δεν έχει συνταγματική ισχύ ούτε εντός της κοινοτικής έννομης τάξης ούτε στις έννομες τάξεις των κρατών μελών⁹⁶. Εξάλλου, στο πλαίσιο της αναλύσεως, διαπιστώθηκε η έλλειψη σταθερής πεποίθησης δικαίου στη νομική επιστήμη όσον αφορά την ύπαρξη μιας τέτοιας γενικής αρχής⁹⁷. Δεδομένου ότι

95 — Υπό την έννοια αυτή Preis, U., *Verbot der Altersdiskriminierung als Gemeinschaftsgrundrecht*, αριθ. 8, 2006, σ. 402.

96 — Βλ. σημεία 87 και 88 των παρούσων προτάσεων.

97 — Βλ. σημεία 89 έως 93 των παρούσων προτάσεων.

περιορίζεται στον ειδικό τομέα του δικαίου των εταιριών, η αρχή αυτή δεν έχει επιπλέον την τυπική γενική ισχύ των γενικών αρχών του δικαίου εντός μιας έννομης τάξης⁹⁸.

2004/25, οπότε οι απαιτήσεις της ασφάλειας δικαίου επίσης θα θίγονταν¹⁰¹.

126. Από την άλλη πλευρά, ακόμη και αν υπάρχει κατά την άποψη του Δικαστηρίου, αντίθετα προς την εδώ υποστηριζόμενη άποψη, αυτή η γενική αρχή του δικαίου, θα υπάρξουν αμφιβολίες για το αν η αρχή αυτή μπορεί να συνοδεύεται από ένα τόσο συγκεκριμένο έννομο αποτέλεσμα ώστε να μπορεί να γεννηθεί δικαίωμα των μειοψηφούντων μετόχων για την υποχρεωτική εξαγορά των μετοχών⁹⁹. Λόγω της διακρίσεως των λειτουργιών μεταξύ των κοινοτικών οργάνων που υφίσταται στο κοινοτικό δίκαιο, μόνο στον κοινοτικό νομοθέτη απόκειται να επιβάλει την έννομη αυτή συνέπεια, ο οποίος ενδεχομένως θα πρέπει να καθορίσει τις ακριβείς έννομες προϋποθέσεις με την έκδοση αντίστοιχου κανόνα δικαίου¹⁰⁰. Η αναγνώριση δικαιώματος των μειοψηφούντων μετόχων για υποχρεωτική εξαγορά των μετοχών τους, υπό τη μορφή γενικής αρχής του δικαίου μέσω της νομολογίας δεν ανταποκρίνεται στη βούληση του κοινοτικού νομοθέτη. Θα κατέληγε σε αναδρομική εφαρμογή της οδηγίας

127. Η προηγηθείσα ανάλυση με οδηγεί στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει γενική αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων ως ειδική έκφραση της γενικής αρχής της ισότητας, η οποία να προστατεύει τους μειοψηφούντες μετόχους εταιρίας σε περίπτωση αποκτήσεως του ελέγχου από άλλη εταιρία κατά τρόπο ώστε αυτοί να δικαιούνται να πωλούν τους τίτλους τους υπό όρους όμοιους με αυτούς όλων των άλλων μετόχων.

128. Ανεξάρτητα από τη νομική κατάταξη της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων, διαπιστώνεται ότι αυτή μπορεί να δημιουργήσει δικαιώματα και υποχρεώσεις μόνο στο πλαίσιο των σχέσεων μεταξύ της εταιρίας και των μετόχων και όχι στο πλαίσιο των σχέσεων μεταξύ μετόχων¹⁰².

98 — Βλ. σημείο 94 των παρουσών προτάσεων.

99 — Βλ. σημείο 98 των παρουσών προτάσεων.

100 — Βλ. σημεία 103 έως 109 των παρουσών προτάσεων.

101 — Βλ. σημεία 111 έως 112 των παρουσών προτάσεων.

102 — Βλ. σημεία 117 έως 123 των παρουσών προτάσεων.

VII — Πρόταση

129. Κατόπιν των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα ερωτήματα του Cour de cassation ως εξής:

- «1) Δεν υφίσταται στο κοινοτικό δίκαιο γενική αρχή του δικαίου που να επιβάλλει την ίση μεταχείριση μεταξύ μετόχων και να προστατεύει τους μειοψηφούντες μετόχους μιας εταιρίας υπό την έννοια ότι αυτοί δικαιούνται, σε περίπτωση αποκτήσεως του ελέγχου της εταιρίας, να πωλήσουν τα μερίδιά τους υπό τους ίδιους όρους με αυτούς των άλλων μετόχων.

- 2) Γενική αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των μετόχων έχει εφαρμογή μόνο στη σχέση μεταξύ μιας εταιρίας και των μετόχων της.»